

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри _____ Л.В. Жердецька
“ ____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо - професійною програмою
«Міжнародний банківський бізнес»
на тему:
«Банківське кредитування в умовах невизначеності на фінансовому
ринку»

Виконавець: студента 4 курсу, групи 3
Факультету фінансів і банківської справи
Вдовиченко Микита Олегович
Науковий керівник: д.е.н., професор
Коваленко Вікторія Володимирівна

ОДЕСА - 2024

АНОТАЦІЯ

Вдовиченко М.О. «Банківське кредитування в умовах невизначеності на фінансовому ринку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі узагальнюються особливості банківського кредитування в умовах невизначеності на фінансовому ринку.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та методичних підходів щодо банківського кредитування та обґрунтування основних напрямів його удосконалення в умовах невизначеності на фінансовому ринку.

У роботі розкрито сутнісну характеристику банківського кредитування та невизначеності; охарактеризовано основні компоненти регулювання процесу банківського кредитування; проведено аналіз розвитку банківського кредитування реального сектору економіки під час воєнного стану; проведено аналіз фінансового стану АТ КБ «Приватбанк»; оцінено якість кредитного портфелю АТ КБ «Приватбанк»; проведено огляд світового досвіду управління непрацюючими кредитами та визначити можливості його імплементації на вітчизняному ринку банківських послуг; запропоновано модель факторного аналізу внутрішніх чинників на банківське кредитування.

На основі проведеного аналізу автором зроблені висновки, що для підтримки банківського кредитування в Україні за необхідне є використання світового досвіду щодо роботи з проблемними кредитами та врахування чинників, які впливають на формування чистої процентної маржі.

Під час дослідження використовувалися наступні загальнонаукові та спеціальні методи як: методи синтезу та аналізу, індукції та дедукції, абстрагування, узагальнення, аналогії, систематизації, класифікації, коефіцієнтного аналізу, порівняння.

Ключові слова: банк, банківське кредитування, кредитний портфель, проблемні кредити, кредитний ризик, оцінювання.

ANNOTATION

Vdovichenko M.O. "Bank lending in conditions of uncertainty on the financial market."

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "Finance, banking and insurance" - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work summarizes the features of bank lending in conditions of uncertainty on the financial market.

The purpose of the qualification work is to substantiate the theoretical and methodical approaches to bank lending and to substantiate the main directions of its improvement in conditions of uncertainty in the financial market.

The work reveals the essential characteristics of bank lending and uncertainty; the main components of regulation of the bank lending process are characterized; an analysis of the development of bank lending to the real sector of the economy during martial law was carried out; an analysis of the financial condition of Privatbank CB JSC was carried out; the quality of the loan portfolio of JSC CB "Privatbank" was assessed; a review of the global experience of managing non-performing loans was carried out and to determine the possibilities of its implementation in the domestic market of banking services; a model of factor analysis of internal factors for bank lending is proposed.

On the basis of the analysis conducted by the author, the conclusions were drawn that in order to support bank lending in Ukraine, it is necessary to use world experience in working with problem loans and take into account the factors that affect the formation of the net interest margin.

During the research, the following general scientific and special methods were used: methods of synthesis and analysis, induction and deduction, abstraction, generalization, analogy, systematization, classification, coefficient analysis, comparison.

Keywords: bank, bank lending, loan portfolio, problem loans, credit risk, evaluation.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	7
1.1. Сутнісна характеристика банківського кредитування та невизначеності.....	7
1.2. Основні компоненти регулювання процесу банківського кредитування.....	14
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	23
2.1. Аналіз розвитку банківського кредитування реального сектору економіки під час воєнного стану	23
2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «Приватбанк».....	32
2.3.Оцінювання ефективності кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк».....	39
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	48
3.1. Світовий досвід управління непрацюючими кредитами банків та його використання на вітчизняному ринку банківських послуг	48
3.2. Факторний аналіз внутрішніх чинників на банківське кредитування	56
Висновки до розділу 3.....	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Кредитна діяльність банків становить левову частку їх активів і в сучасних умовах є основою банківського бізнесу. За результатами кредитної діяльності формується валова частка чистого прибутку, який є підґрунтям формування різноманітних фондів банку.

Важливим етапом в процесі організації кредитування є забезпечення оптимальної структури кредитного портфеля, збалансованого за рівнем ризиковості та прибутковості. Виходячи з цього сьогодні є особливо актуальними питання вдосконалення кредитних відносин між банками та позичальниками, вирішення якого забезпечить оптимальну структуру кредитного портфеля банку в сучасних умовах банківської діяльності.

Під впливом останніх подій та викликів – військовий стан в Україні, спалахи військових конфліктів у світі, посилення геополітичної напруженості, актуалізація проведення державами промислової політики, соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19, підвищення кліматичних ризиків і необхідність прискорення переходу країн на засади сталого розвитку – сучасний світ зіткнувся з проблемою забезпечення сталого розвитку. Своєю чергою, інтенсивність і нагромадження цих процесів в значній мірі відобразилися на якості активів банків.

Пандемія COVID-19 призвела до суттєвого зниження ділової активності економічних агентів і вплинула на платоспроможність населення. Збій ланцюгів постачання викликав дисбаланс руху фінансових потоків, призвів до фінансових труднощів у нефінансових корпораціях. Ці обставини стали визначальними чинниками у збільшенні рівня непрацюючих кредитів у останні роки в багатьох країнах.

Питанням забезпечення кредитної діяльності банків в умовах невизначеності присвячені наукові праці О. Дзюблюка, М. Багорки, В. Вовк,

Л. Примостки, О. Копилук, В. Лагутіна, Б. Івасіва, О.Прасович, О.Криклій, Є Андрущак та багатьох інших. Але проблема банківського кредитування в умовах невизначеності залишається актуальною.

Тому, на сьогодні визначення стратегії подальшого розвитку банківського кредитування та управління кредитним ризиком досить актуалізується. Усе зазначене обумовлює актуальність теми дипломної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та методичних підходів щодо банківського кредитування та обґрунтування основних напрямів його удосконалення в умовах невизначеності.

Відповідно до поставленої мети, *завданнями дослідження є:*

- розкрити сутнісну характеристику банківського кредитування та невизначеності;
- охарактеризувати основні компоненти регулювання процесу банківського кредитування;
- провести аналіз розвитку банківського кредитування реального сектору економіки під час воєнного стану;
- надати аналіз фінансовому стану АТ КБ «Приватбанк»;
- оцінити якість кредитного портфелю АТ КБ «Приватбанк»;
- провести огляд світового досвіду управління непрацюючими кредитами та визначити можливості його імплементації на вітчизняному ринку банківських послуг;
- провести факторний аналіз внутрішніх чинників на банківське кредитування.

Об'єктом дослідження є процес банківського кредитування в умовах невизначеності.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти банківського кредитування в умовах невизначеності.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження такі як: методи синтезу та аналізу, індукції та дедукції,

абстрагування, узагальнення, аналогії, систематизації, класифікації, коефіцієнтного аналізу, порівняння.

Інформаційну базу дослідження складають закони України, офіційні статистичні матеріали Національного банку України та Асоціації українських банків, дані фінансової звітності АТ КБ «Приватбанк», довідково-інформаційні видання, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи бакалавра.

1. Вдовиченко М.О. особливості банківського обслуговування домогосподарств. Матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції "Сучасні тенденції в розвитку банківської системи та фінансових ринків України". Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2024. С. 61-62.
2. Вдовиченко М.О. Сутнісна характеристика поняття «ринок банківських послуг». Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 22 лютого 2024 року. Ірпінь, 2024. С. 52-55.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Містить 13 таблиць, 28 рисунків, список використаних джерел із 73 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

1.1. Сутнісна характеристика банківського кредитування та невизначеності

Фінансовий ринок України на сьогодні знаходиться під дією геополітичних, глобальних, міжурядових та соціально-економічних впливів, що зумовлює невизначеність на ньому. Зокрема, можна констатувати той факт, що з вповільненням темпів економічного зростання в державі, спостерігається накопичення ймовірності виникнення системного ризику, який в першу чергу впливає на нарощування обсягів банківського кредитування.

Тому, з нашої точки зору, за необхідне є розглянути сутнісну характеристику поняття «невизначеність».

Невизначеність у діяльності банків характеризується тим, що інформація про передумови та наслідки проведеної діяльності може бути неточною або недосконалою. Також це витрати та результати, які пов'язані з бізнес-процесами, які використовує банк. До основних передумов невизначеності слід віднести незнання, випадковість та протидія [1]. Невизначеність створює ускладнення при прийнятті управлінських рішень, формуванні стратегій та управлінні процесами формування та використанні фінансових ресурсів банку.

І. Радіонова виокремила множинність підходів економіки невизначеності, а саме: « ... економіка невизначеності як теорія, економічна невизначеність як фрагмент національної економіки, економічна невизначеність, спричинена політикою уряду та політична невизначеність» [2, с. 7].

Також авторка запропонувала систему індикаторів, які можуть визначати економіку невизначеності: як

явища, об'єктивно притаманного будь-якій економіці, можуть визначатися за такими п'ятьма параметрами: «неволатильність» економіки; раціональність

очікувань економічних суб'єктів; конкурентність економічного середовища; релевантність економічної політики; якість інституалізації публічної влади [2, с. 10].

У свою чергу, наукові праці, які присвячені питанню невизначеності у діяльності банків, можна розглядати як ті, що стосуються саме загальної концепції функціонування банків, так і як ті, що стосуються кредитної діяльності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика поглядів науковців щодо невизначеності та впливу її на діяльність банків

Автори	Авторське бачення
Баум К. Ф., Чаглаян М., Сюй Б.	«...невизначеність знижує доступність кредитів для приватного сектора; негативно впливає на рівень ефективності банків, про що свідчить нижча прибутковість та переорієнтація на використання непроцентних доходів; знижує фінансову стабільність системи, оскільки ліквідність, схильність банків до кредитного ризику» [3].
Валенсієс Ф.	«...висока невизначеність збільшує ризик банкрутства банків» [4]
Корнетт М. та співавтори	«...в період кризи ліквідності банки з відносно великою часткою неліквідних активів скорочують кредитування» [5]
Бух К.М. та співавтори	«...вивчали вплив невизначеності на показники внутрішнього та трансграничного банківського кредитування, саме: скорочення інформаційної асиметрії між кредиторами та позичальниками; в умовах невизначеності інвестори вимагають підвищену премію за фінансування (зростає вартість кредитних ресурсів); прогнозування економічної ефективності кредитної діяльності та поверненості кредитів стає складнішим» [6].
Бордо М. та співавтори	«...високий рівень невизначеності погіршує ознаки банківського кредитування, та, через важливу роль банків у економіці, не дозволяє активізувати економічне зростання в країні в період рецесії» [7].
Квагліарієлло М.	«...впливу макроекономічної невизначеності на політику банків щодо розподілу ресурсів в активи з урахуванням рівня ризику» [8].
Леблбісі Х., Салансік Дж.Р.	дослідили вплив операційного середовища банків на прийняття рішення щодо кредитування [9].
Карбонара Г. Кейазза Р.	запропонували заходи щодо перетворення невизначеності у можливості [10].

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [3-10].

Вивчення представлених тверджень дає підстави зробити висновок про те, що невизначеність впершу чергу впливає на більш продуктивні операції банків,

які приносять прибуток, а саме кредитні операції. Та саме невизначеність у кінцевому підсумку призводить до виникнення банківських ризиків.

Як відзначила Мейрід МакГіннесс «...необхідно покращити нагляд і розуміння взаємозв'язку у фінансовому секторі. І це може бути між небанківськими та банками, або між різними небанківськими секторами» [11].

В цілому, у прийнятті рішення щодо кредитування з точки зору невизначеності слід виокремити передумови виникнення такої невизначеності. Вони представлені на рисунку 1.1.

Рис. 1.1 Передумови виникнення невизначеності на банківське кредитування

Джерело: сформовано автором за матеріалами [12;13]

Далі розглянемо сутність банківського кредитування.

Як відзначає В. Немцов, «...кредитування відноситься до однієї з найризикованіших операцій банку, що пояснюється як самою природою кредиту, так і тим, що ця операція посідає чільне місце в балансах більшості банків [14, с.205]. Але, як свідчить світова практика, саме за рахунок банківського кредитування, банки отримують максимальний прибуток [15, с.78].

За визначенням Л. Примостки та співавторів монографії, «...кредит – це економічні відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу передачі тимчасово вільних коштів на умовах їх повернення та сплати ціни за користування [16, с.45].

При встановленні кредитних відносин виокремлюють певні ознаки, що притаманні йому (рис. 1.2).

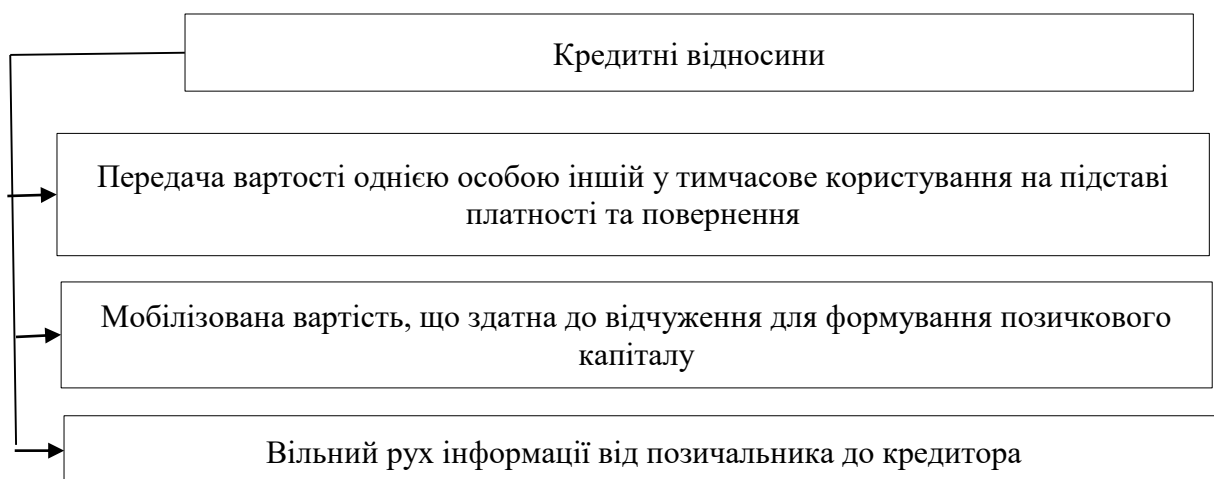

Рис. 1.2 Властивості кредитних відносин

Джерело: [17, с. 70]

У навчальному посібнику «Банківські операції» за редакцією Л. Копилюк, банківський кредит розглядається як «...позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на засадах платності, повернення, строковості, цільового використання та забезпечення» [18, с. 52].

Тобто ми можемо говорити про те, що до основних принципів кредитування слід віднести платність, повернення, строковість, цільове використання та забезпеченість.

В цілому підходи до трактування поняття «кредит» можна подати за їх згуртованістю (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи до трактування поняття «кредит»

Автор	Ознака	Приналежність
Шемшученко Ю.С. [19, с. 387],	грошова позика	як грошові кошти чи інше майно (матеріальні цінності)
Лагутін В. Д. [20]	форма руху позичкового капіталу банку або рух капіталу	рух капіталу
Бессараб Т. В. [21]	форма прояву економічних (кредитних) відносин	Економічні відносини між кредитором та позичальником, що виникають під час одержання позики, користування нею та її повернення
Мороз А.М. [22]	надання грошей і товарів на умовах повернення та платності	певна дія або операція

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [19-22]

Слід також виокремити групу науковців які розглядають кредит через систему економічних відносин, зокрема:

Васюренко О.В., «кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу зворотного руху вартості» [23].

Івасів Б.С. «...економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах поверненості, строковості і платності» [24].

Тиркало Р.І., «... певний вид суспільних відносин, пов'язаних з рухом вартості на засадах повернення» [25].

Дзублюк О.В. «... термін, що широко вживається щодо операцій станів, пов'язаних з позичанням грошей, як правило, на короткий термін» [26].

Чупіс А.В., «необхідна форма розпорядження державою суспільними фондами з метою розвитку соціалістичної економіки, що виражається в плановому, поверненому перерозподілі грошових коштів, обумовленому постійно відновлюваним кругообігом коштів господарства» [27].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківський кредит це «будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [28].

З нашої точки зору, дане визначення охоплює усі аспекти банківського кредитування, включаючи ті принципи, які супроводжують кредитний процес.

В загалом можна говорити про те, що кредит та кредитні відносини виступають підґрунтям фінансового посередництва між суб'єктами кредитного процесу (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Фінансове посередництво банків щодо залучення та розміщення коштів

Джерело: сформовано автором

Банківський кредит класифікується за різними ознаками.

По-перше. За місцем банку у кредитних відносинах – активний та пасивний.

По-друге. За терміном надання кредиту – до запитання (огульний) та строковий (короткостроковий, середньостроковий та короткостроковий).

По-третє. За призначенням кредиту – кредит торговим установам, кредит під купівлю нерухомості, кредит на придбання автомобіля, кредити малому та середньому бізнесу, кредити домогосподарствам, кредити нефінансовим корпораціям, кредити агро фермерам і так далі.

По-четверте. За цільовим призначенням – на збільшення капіталу, на тимчасове поповнення оборотних фондів, на споживання домогосподарств.

По-п'яте. Відповідно до забезпечення кредиту – бланковий, під гарантію, поручительство, застава майна.

По-шосте. За способи надання кредиту – кредит готівкою, кредит на картку.

По-сьоме. За ступенем ризиковості – стандартні, нестандартні, сумнівні, безнадійні.

По-восьме. За валютою – в іноземній та національних валютах.

По-дев'яте. За технічними можливостями надання - однією сумою; відкрита кредитна лінія: Stand-by; контокорентні; овердрафтні, гарантійні (за потребою із заздалегідь обумовленою датою надання).

Даний перелік класифікаційних ознак банківського кредитування можна продовжувати, але основні з них представлені.

Таким чином, можна стверджувати, що банківське кредитування посідає провідне місце у діяльності банків. Його ефективність залежить від обраної банком кредитної політики. Як відзначає О. Дзюблюк, «...активізація банківського кредитування реального сектору в умовах воєнного стану має бути одним із першочергових завдань економічної політики держави з огляду на величезну двояку роль кредиту» [29, с. 22]. Двояку роль банківського кредиту розглядає на макрорівні – через активний вплив на динаміку економічного

зростання, інфляцію і фінансову стабільність в країні; та на мікрорівні – через можливість забезпечувати нормальну життєдіяльність окремих підприємств, сприяти кругообороту капіталів і безперервності виробництва та, як наслідок, підтримувати зайнятість, що є особливо важливим засобом матеріальної підтримки і соціальної захищеності суспільства в умовах руйнівного впливу воєнних дій на економіку [29, с. 22].

Отже на підставі усього вище викладеного, ми маємо спробу відобразити схематично систему банківського кредитування (рис. 1.4).

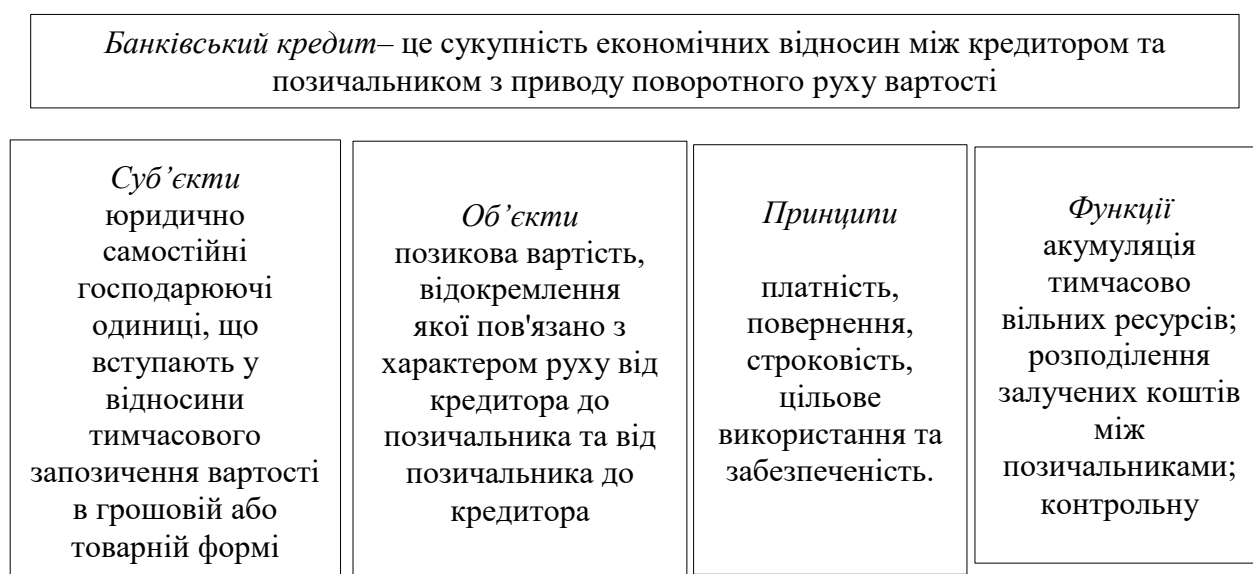

Рис. 1.4 Сутнісна характеристика банківського кредитування

Джерело: сформовано автором

1.2. Основні компоненти регулювання процесу банківського кредитування

Регулювання діяльності банків відбиває важливу роль у забезпеченні стабільності банків та економічного зростання в державі. Зазначене досягається за рахунок контролю за ризиками, захисту інтересів вкладників та кредиторів та запобіганню шахрайства.

Мета регулювання діяльності банків представлена у Законі України «Про

банки і банківську діяльність» – це «правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків України та створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника» [28].

О. Лобанова виокремила такі цілі регулювання діяльності банків як «...захист інтересів депозитаріїв, забезпечення фінансової стабільності, забезпечення ефективності та конкурентоспроможності, захист від фінансових злочинів, таких як відмивання грошей, терористичні фінансування та шахрайство, регулювання грошового ринку, забезпечення достатнього рівня ліквідності та кредитування економіки» [30].

До основних законодавчих актів, які регламентують проведення банківського кредитування відносять Закони України: «Про банки і банківську діяльність» [28], «Про Національний банк України» [31], «Про іпотеку» [32], «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [33], «Цивільний кодекс України» [34], «Господарський кодекс України» [35], «Про фінансовий лізинг» [36] та інші.

Представлені законодавчі акти регламентують процедурні питання щодо проведення кредитування, визначають правові аспекти позичальників, кредиторів та самих банків.

Банківське кредитування пов'язано з певним ризиком. Тому, НБУ розробив Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [37].

Даним Положенням визначаються такі основні моменти щодо банківського кредитування.

У першу чергу це питання, які стосуються загальні підходів та принципів до визначення кредитного ризику за активами; вимоги до визначення кредитного ризику за кредитами на індивідуальній основі; порядок визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника - юридичної особи, боржника -

фізичної особи, банку-боржника, боржника - бюджетної установи; вимоги до визначення розміру кредитного ризику за придбаними кредитами та інші процедурні питання.

Слід відзначити, що природа виникнення кредитного ризику розглядається багатьма науковцями. Розглянемо їх (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Підходи науковців до визначення поняття «кредитний ризик»

Автори	Визначення
Вітлінський В.В. Пернарівський О.В., Наконечний Я.С., Великоіваненко Г.Л.	«сукупність імовірних небажаних подій під час здійснення фінансових угод, суть яких полягає у тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдається скористатися наявними засобами захисту» [38].
Бандурка М. Глуценко В.	«ймовірність збитків у зв'язку з несвоєчасним поверненням основного боргу і відсотків за ним» [39].
Петрук О.	«можливість того, що в певний момент часу вартість кредитної частини банківського портфеля активів зменшиться у зв'язку з неповерненням, неповним або несвоєчасним поверненням кредитів, наданих банком» [40].
Демчук І.	«потенційна можливість втрати сум основного боргу та відсотків по ньому, що виникає в результаті порушення цілісності руху звужуваної вартості під впливом різноманітних ризикоутворюючих факторів (неповернення кредиту у зв'язку зі злиттям або поглинанням, банкрутством, шахрайством та ін.)» [41].
Просович О.П. Процак К.В.	«наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання» [42].
Криклій О.А., Маслак Н.Г.	«ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання або недоотримання доходу на вкладений капітал унаслідок впливу різноманітних чинників» [43].

Джерело: складено автором за матеріалами [38-43]

Як ми бачимо погляди науковців різняться, але вони усі зводяться до того, що кредитний ризик призводить до втрати доходу та виникнення проблем з достатністю капіталу.

К. Мельник обґрунтував причини виникнення кредитного ризику, а саме: «зміна вартості тих банків, що виступають заставою при кредитуванні; несприятливі чи різкі зміни в економічній, політичній та фінансовій системі

країни, виникнення кризових явищ в економіці або її секторах, що спричиняє зниження ділової активності суб'єктів господарювання; зловживання клієнтами при виконанні кредиту; раптова нездатність дебіторів банків отримувати заплановані обсяги запланованих результатів, зважаючи на об'єктивні економічні процеси чи характер ведення бізнесу; раптова одностороння зміна умов кредитних договорів банками» [44].

У наукових працях Л. Прийдун [46] та О. Дзюблюк [47] виокремлено наступні чинники виникнення кредитного ризику: «внутрішні (мікроекономічні), тобто контрольовані (визначаються специфікою діяльності комерційного банку); зовнішні (макроекономічні), тобто неконтрольовані (дані ризики є об'єктивними і не піддаються впливу комерційного банку)» [46; 47].

При дослідженні підходів до класифікації кредитних ризиків, нам імпонує класифікація запропонована В. Фединою, вона представлена на рисунку 1.5.

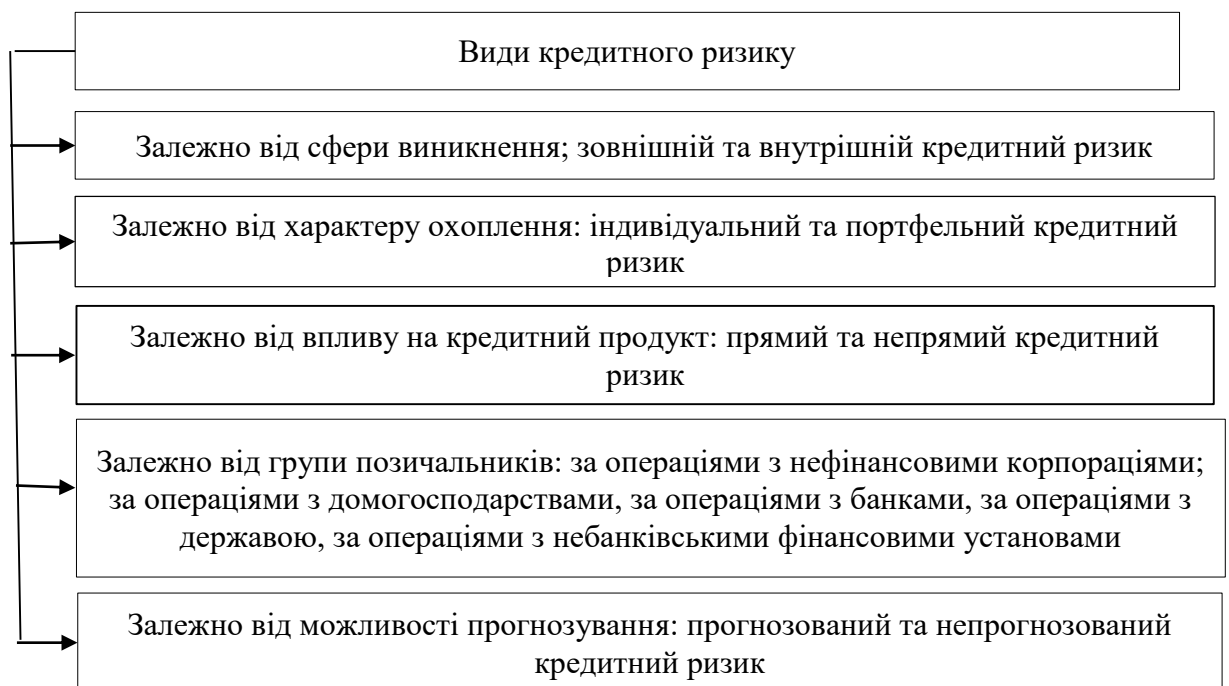

Рис. 1.5 Класифікація видів кредитного ризику

Джерело: [48, с. 227].

Можна навести приклад визначення чинників величини кредитного ризику, як запроваджено в АТ «ПУМБ». Банк їх розглядає з точки зору індивідуального та портфельного кредитного ризику.

До чинників, які спричиняють виникнення індивідуального кредитного ризику віднесено: нестабільність економічної ситуації, погіршення фінансового стану позичальника, якість управління підприємством-позичальником, дефолт основних постачальників, кредитна історія позичальника, зміна якості забезпечення, зміна умов кредитного договору [49].

До чинників, які спричиняють виникнення портфельного кредитного ризику віднесено: зміна монетарної політики НБУ щодо умов резервування, макроекономічні фактори, зміна кредитної політики банку [49].

Велике значення для мінімізації кредитного ризику відбиває процес управління ним. Як рекомендаційний документ для даного процесу слугує Положення «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [50]. Відповідно до нього можна побудувати профіль кредитного ризику:

Вид ризику: ризик країни; трансфертний ризик; ризик контрагента; ризик інвестицій у дочірні компанії.

Підходи до управління: кредитна політика та політика, порядок і процедури управління кредитним ризиком

Вимірювання ризику: максимальне зростання обсягу портфеля кредитів у відсотках до його величини на початок року; максимальний обсяг заборгованості за одним боржником/групою пов'язаних контрагентів у відсотках до загального обсягу портфеля кредитів та регулятивного капіталу банку; максимальний обсяг галузевої та географічної концентрації портфеля кредитів у відсотках до загального обсягу портфеля кредитів (конкретний перелік видів економічної діяльності та/або географічних регіонів визначається банком на рівні деталізації відповідно до його бізнес-моделі); максимальний обсяг портфеля кредитів за кредитними продуктами у відсотках (конкретний перелік

продуктів визначається банком відповідно до його бізнес-моделі) до загального обсягу портфеля кредитів; граничний обсяг непрацюючих активів у відсотках до відповідного виду активів або продуктів [50].

Стрес-тестування ризику: банк використовує стрес-сценарії, які базуються на: припущеннях щодо шокової зміни основних макроекономічних показників; припущеннях щодо зміни фінансових класів або кредитних рейтингів боржників банку та відповідно ймовірності їх дефолту (PD) у разі зміни макроекономічних показників; припущеннях щодо зміни ринкової (справедливої) вартості застави та відповідно показника LGD у разі зміни макроекономічних показників; специфічних припущеннях, пов'язаних з бізнес-моделлю банку, якщо банк спеціалізується на кредитуванні певних видів економічної діяльності або боржників, продукція яких експортується (падіння цін на певні види продукції, запровадження ембарго або значних обмежень на експорт до певних країн, припинення або значне зменшення обсягу імпорту з певних країн) [50].

В процесі управління кредитним ризиком великого значення набуває процес дотримання принципів управління ним. Так, І. Хома, запропонувала наступні принципи управління кредитним ризиком: «цілісність (розгляд елементів кредитного ризику як сукупної цілісної системи); відкритість (взаємозв'язок з іншими видами ризиків); структурованість (процес має чітку структуру, основним критерієм якої являється єдність чітких взаємодій між її елементами, а також законів даних взаємозв'язків); ефективність (забезпечення стратегічного співвідношення ризик/дохід); регламентованість (всі процеси управління кредитним ризиком, повинні бути регламентовані); узгодженість (стратегія управління кредитним ризиком погоджується із загальнобанківською стратегією розвитку бізнесу); інформованість (процес управління кредитним ризиком супроводжується наявністю об'єктивної, достовірної та актуальної інформації, відповідними звітами)» [51, с. 300].

Узагальнюючі вище наведене, можна визначити основні елементи кредитного ризику (рис. 1.6).

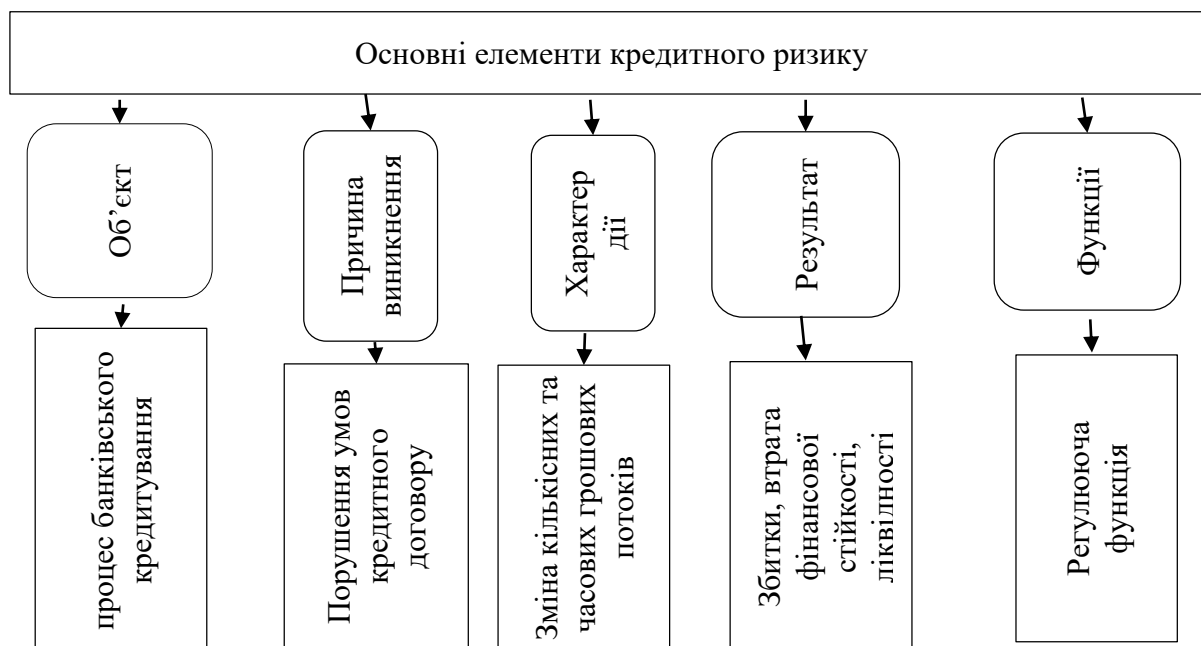

Рис. 1.6 Основні елементи формування кредитного ризику

Джерело: складено автором за матеріалами [48, с. 226; 52]

При організації моніторингу кредитного ризику з боку регулятора застосовують нормативи кредитного ризику, які регламентуються інструкцією «Про порядок регулювання діяльності банків України» [53].

Нормативи кредитного ризику: максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше 25 %, норматив великих кредитних ризиків (Н8) – не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу, максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) – не більше 25 % [53].

Виходячи з того, що кредитний ризик формується через дисбаланси у грошових потоках, то за доцільне також розглядати і ризик ліквідності.

Нормативи ліквідності: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB) – не менше 100 %, коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – не менше 100 % [53].

В цілому, слід зазначити, що в умовах воєнного стану, одним із першочергових методів управління ним є лімітування, яке передбачає встановлення системи оптимальних параметрів кредитного портфелю

конкретного банку, завдяки чому він уникає та мінімізує втрати у результаті невваженої їх концентрації, а також диверсифікувати кредитний портфель та забезпечити подальші прибутки.

Висновки до першого розділу

За результатами проведеного дослідження у першому розділі зроблені наступні висновки.

Обґрунтовано, що фінансовий ринок України на сьогодні знаходиться під дією геополітичних, глобальних, міжурядових та соціально-економічних впливів, що зумовлює невизначеність на ньому. Тому, можна констатувати той факт, що з вповільненням темпів економічного зростання в державі, спостерігається накопичення ймовірності виникнення системного ризику, який в першу чергу впливає на нарощування обсягів банківського кредитування.

У такій ситуації доведено, що за доцільне є врахування фактору невизначеності. Виокремлено передумови виникнення невизначеності при прийнятті рішення щодо кредитування, а саме: внутрішньобанківська невизначеність та невизначеність зовнішнього середовища.

Розглянуто класифікацію видів банківського кредитування. Визначено сутнісну характеристику банківського кредитування, а саме: поняття, суб'єкти, об'єкти, принципи та функції.

Розглянуто законодавче поле щодо регулювання банківської діяльності, зокрема банківського кредитування.

Класифіковано види кредитних ризиків, а саме: залежно від сфери виникнення, залежно від характеру охоплення, залежно від впливу на кредитний продукт, залежно від групи позичальників та в залежності від можливості прогнозування.

Доведено, що в умовах воєнного стану, одним із першочергових методів управління ним є лімітування, яке передбачає встановлення системи оптимальних параметрів кредитного портфелю конкретного банку, завдяки чому він уникає та мінімізує втрати у результаті не виваженої їх концентрації, а також диверсифікувати кредитний портфель та забезпечити подальші прибутки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

2.1. Аналіз розвитку банківського кредитування реального сектору економіки під час воєнного стану

Розвиток ринку банківського кредитування за роки незалежності України постійно перебуває під впливом шоккових потрясінь. До 2022 року на нього впливала циклічність виникнення фінансових криз, які за своєю гостротою по різному здійснювали вплив на кредитний ринок та призводили до сплесків та падіння попиту на кредитні ресурси. Це було викликано зміною процентної політики банків, спроможністю позичальників повертати кредити, наявністю кредитних ресурсів у банках на проведення кредитної діяльності.

Воєнне вторгнення РФ в Україну внесло свої корективи як у діяльність банків, так і у тенденції розвитку ринку кредитування. Як відзначає О. Дзюблюк, «проблемні аспекти у сфері банківського кредитування виникли не із початком воєнних дій, а нагромаджувалися упродовж тривалого періоду часу» [26, с. 10].

Автор статті до таких чинників, які накопичувалися відніс: «не урівноваження за строками між активами і пасивами банків, недостатній рівень концентрації банківського капіталу, зростання рівня банківських ризиків, погіршення макро- та мікроекономічних умов ведення бізнесу, зростання проблемної заборгованості, зниження якості кредитних портфелів банків та їхня збиткова діяльність» [26, с. 10].

Упродовж останнього періоду, обсяги кредитування економіки України економіки суттєво знизилися, зокрема за кредитами в іноземній валюті. Зазначене дало свій відбиток на зниженні виробництва, валового внутрішнього продукту та загальних темпів економічного зростання. Так, частка кредитів банків серед джерел фінансування капітальних інвестицій сягнула історичного мінімуму у 5 %. Попри незначне зростання кредитного портфеля за останні 2

роки, такі чинники як девальвація національної валюти та темпи інфляції, виступають загрозою для виникнення ситуації дефіциту кредитних ресурсів (рис. 2.1).

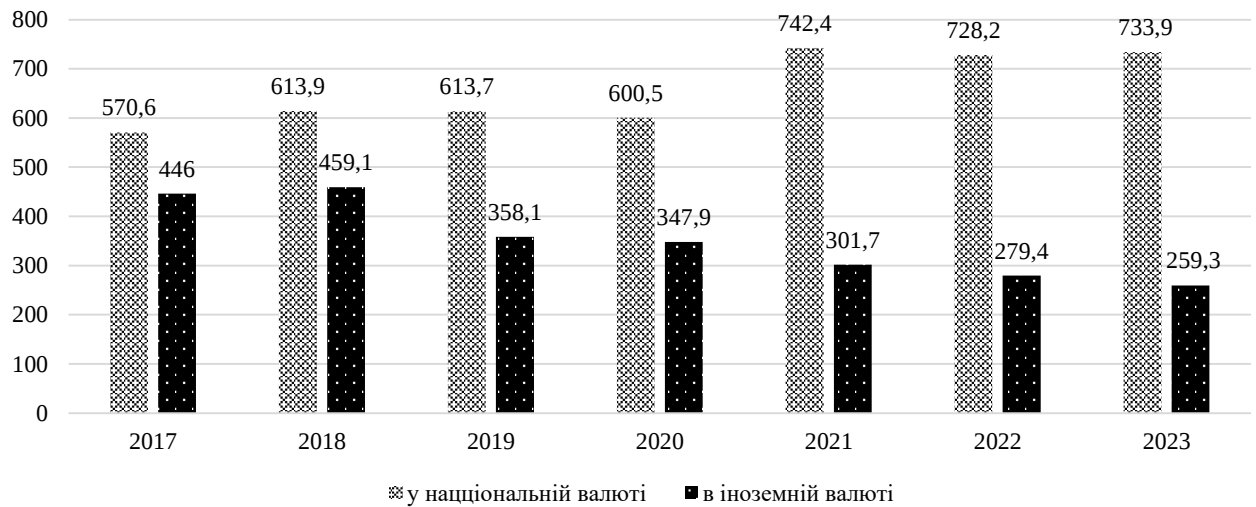

Рис. 2.1 Динаміка наданих кредитів у національній та іноземній валютах за період 2017-2023 рр., млрд грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [54]

Слід відмітити, що з початку кризи 2008 року до теперішнього часу простежується динаміка збільшення залишків коштів банків на депозитних рахунках у НБУ та вкладень у державні цінні папери (рис. 2.2).

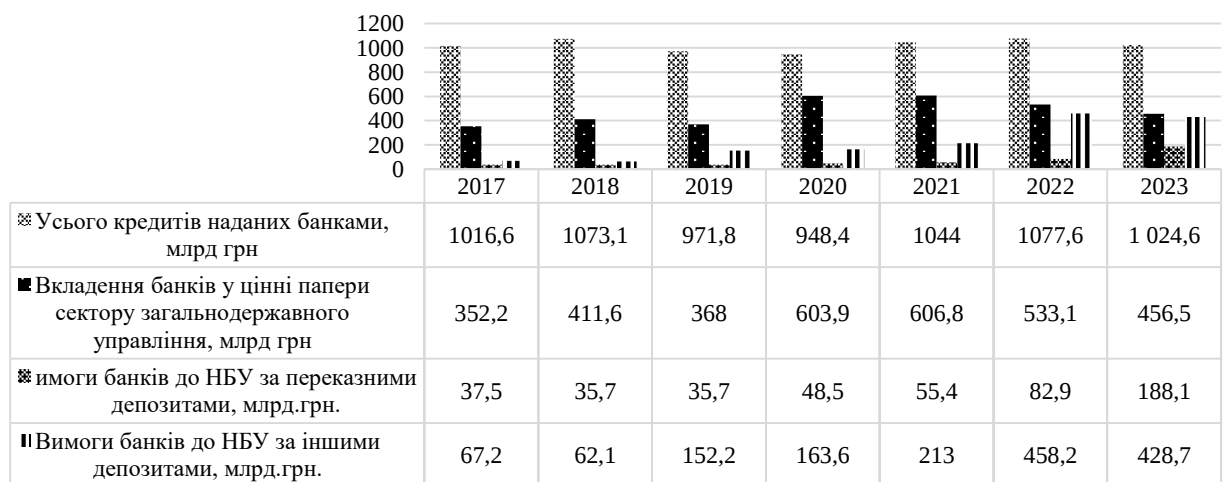

Рис. 1.2 Динаміка банківського кредитування, та розміщення банківських коштів у державних цінних паперах і на рахунках в НБУ

Джерело: сформовано автором за матеріалами [55].

Відбитком такої монетарної політики НБУ та кредитної політики банків була спотворена структура активів банківської системи, коли частка кредитного портфеля у вигляді наданих нефінансовим корпораціям та домогосподарствам становить лише чверті від загального обсягу активів банків – 17,3 % та 5,9 % відповідно (рис. 1.3).

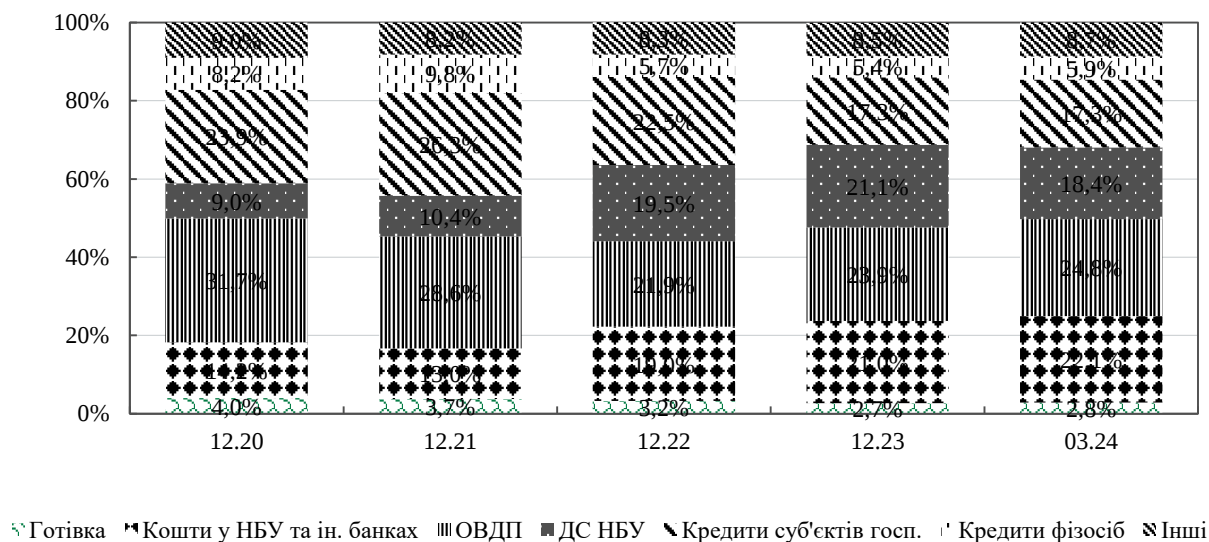

Рис.1.3 Динаміка структури чистих активів комерційних банків України за складовими за період 2020-I квартал 2024 р., %

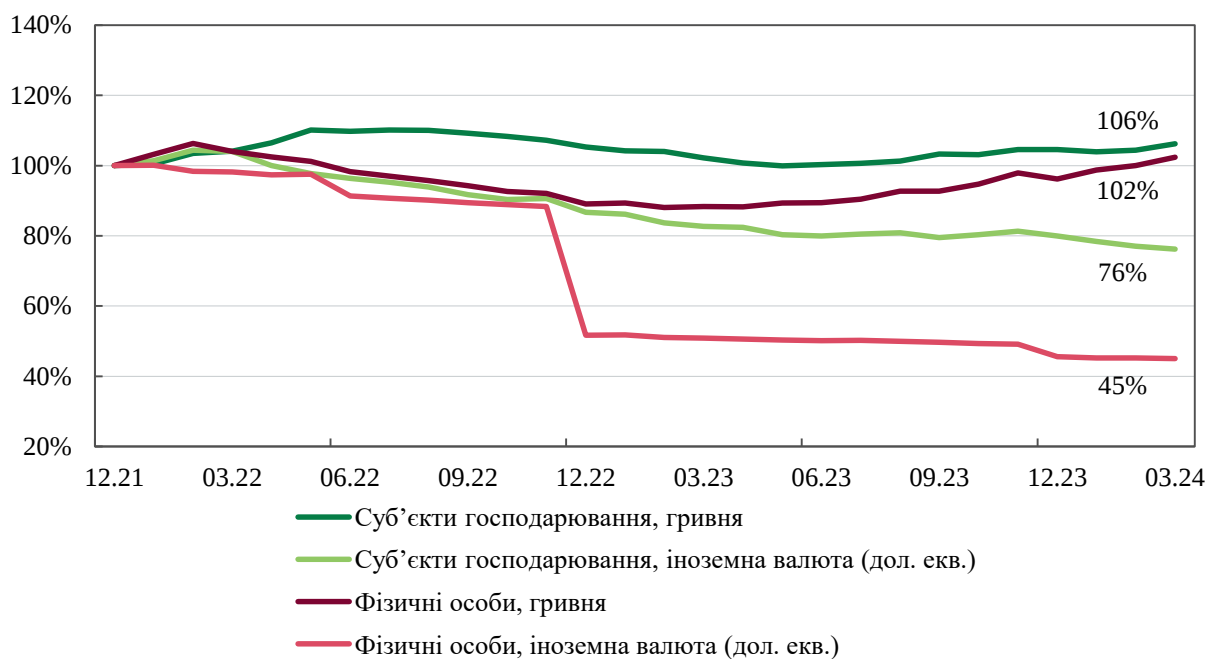
Джерело: складено автором за матеріалами [55].

Хоча НБУ наголошує на тому, що представлена структура активів викликана низьким попитом на кредити, проте можна виокремити інші чинники. Впершу чергу за рахунок жорсткої рестрикційної політики щодо підвищення облікової ставки, процентних ставок за депозитними сертифікатами НБУ. За рахунок встановлення високої дохідності ОВДП, банки наростили портфель цінних паперів. У результаті встановлення високих процентних ставок за депозитними сертифікатами, НБУ практично спростив функції банків як фінансового посередника, виходячи з того, що при залученні коштів на фінансовому ринку, банки їх розміщують не в кредити, а в депозитні сертифікати. Наслідком цього є те, що банки зберігають кошти на

кореспондентських рахунках та в депозитних сертифікатах НБУ, що призводить до виникнення надлишкової ліквідності та зменшення обсягів кредитування.

Для стимулювання банків відносно розширення кредитування уряд запровадив програми державної підтримки, наприклад державна програма підтримки «Доступні кредити 5-7-9%».

Слід також відзначити, що при наявності незначного нарощування кредитного портфеля у національній валюті нефінансовим корпораціям та домогосподарствам, у 2023 році спостерігається зниження валових гривневих кредитів (1.4). Хоча, у I кварталі 2024 спостерігається незначне зростання кредитування нефінансових корпорацій та домогосподарств на 6 % та 2 % відповідно.

1.4. Валові кредити нефінансовим корпораціям та домогосподарствам суб'єктам господарювання та фізичним особам, за період 2021 – I квартал 2024 рр.,%

Джерело: [55].

Слід звернути увагу також на динаміку такого показника як індикатор «фінансової глибини» (рис. 1.5).

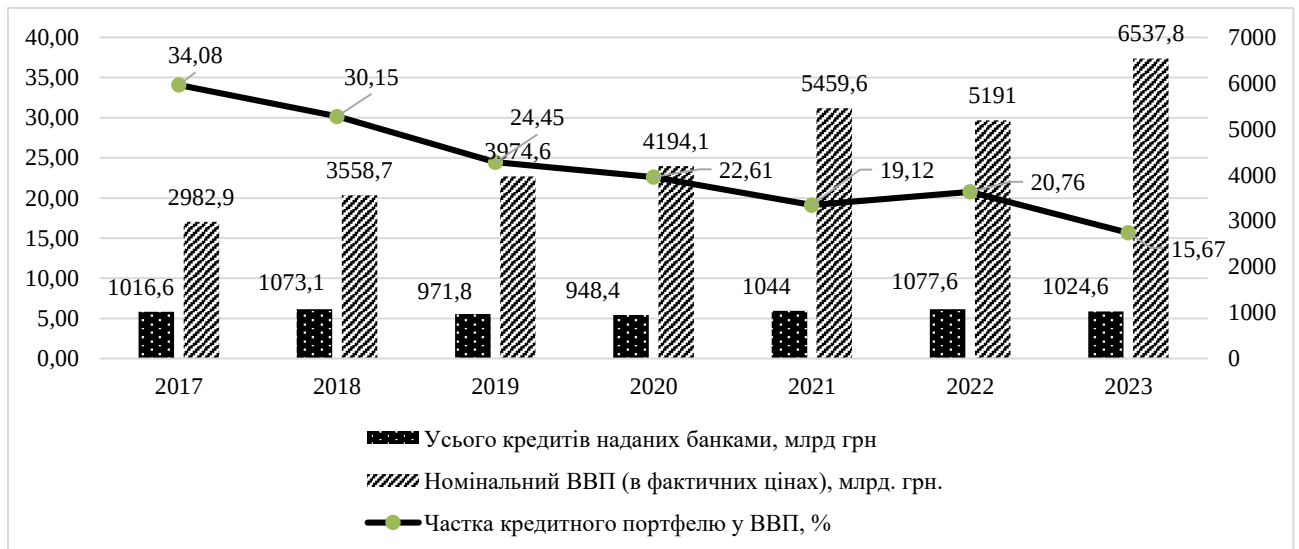

Рис. 1.5 Динаміка обсягів кредитування та ВВП за період 2017-2023 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [56;57].

Як свідчать дані рисунку 1.5, індикатор фінансової глибини економіки України має тенденцію до зниження. У порівнянні з 2017 р., у 2023 р. він знизився майже вдвічі. Якщо порівнювати цей показник з іншими країнами, то він знаходиться на мінімумі (Польща – 70 %, у Туреччина – 80 %, у країнах єврозони - 160 %, Японія – 180 %).

Далі розглянемо структуру банківського кредитування за секторами економіки (рис. 1.6).

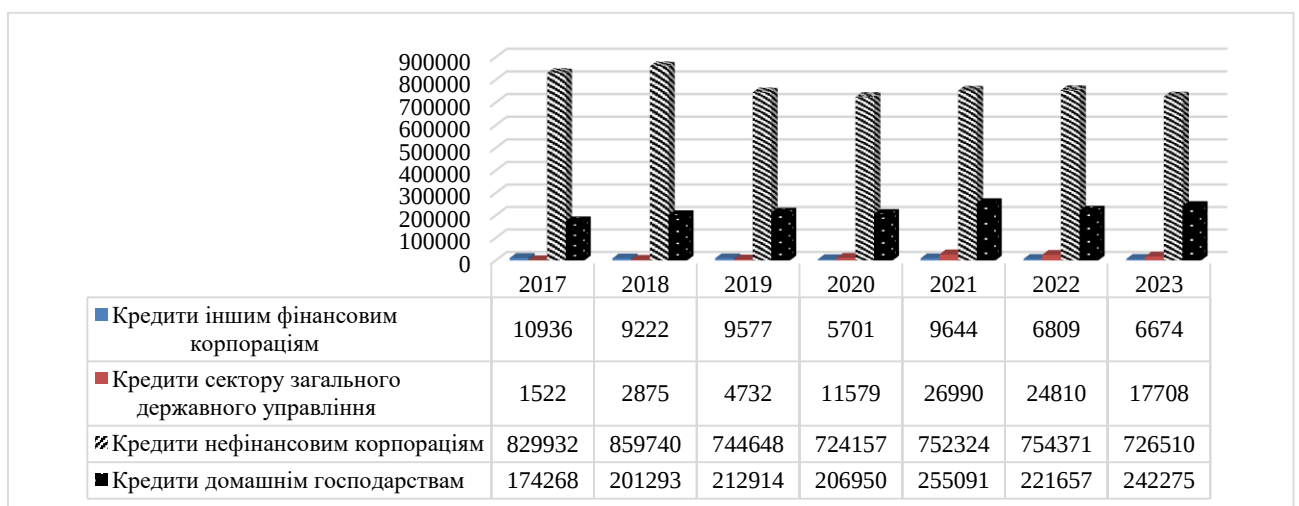

Рис. 1.6 Динаміка кредитів, наданих банками у розрізі секторів економіки за період 2017-2023 млн грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [56].

Як свідчать дані рисунку 1.6, практично за усіма секторами економіки відбулося зменшення обсягів кредитування, а саме: за кредитами іншим фінансовим корпораціям на 1,98 %, за кредитами сектору загального державного управління на 28,63 %, за кредитами нефінансовим корпораціям на 3,69 % у 2023 р. в порівнянні з 2022 р. За сектором домогосподарств відбулося збільшення обсягів кредитування на 9,30 %.

Співвідношення обсягів кредитування нефінансових корпорацій та домогосподарств у сукупному кредитному портфелі подано на рисунку 1.7.

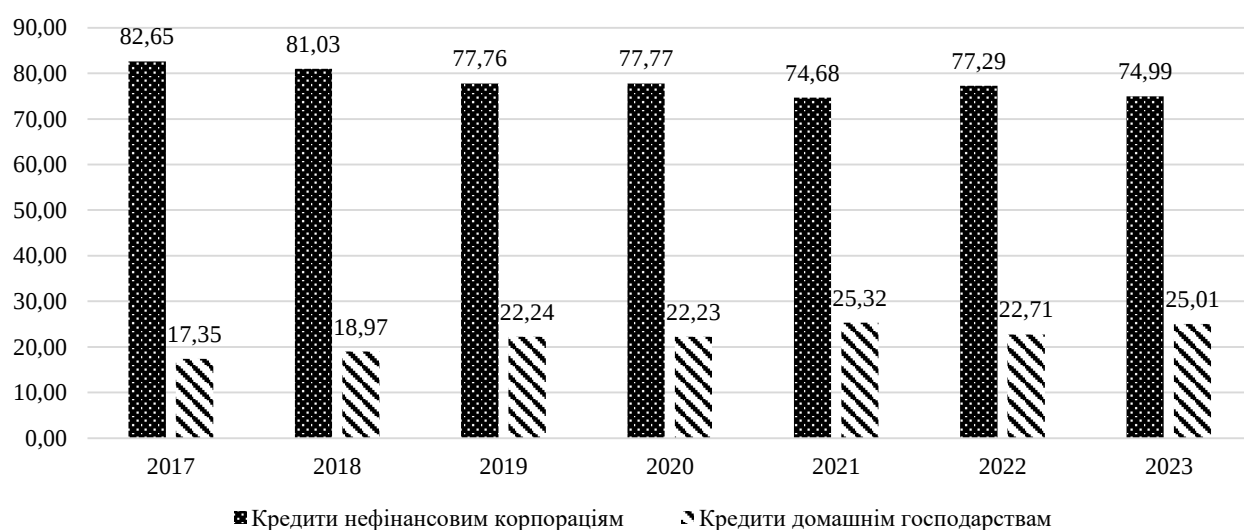

Рис. 1.7 Динаміка співвідношення кредитів нефінансових корпорацій та домогосподарств за період 2017-2023 рр, %

Джерело: власні розрахунки

За аналізований період можна спостерігати, що кредити домогосподарств мають за питомою вагою напрям до зростання.

Слід відмітити, що якість банківського кредитного портфеля характеризується часткою непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі (рис. 1.7).

У I кварталі 2024 р. цей показник зменшився на 0,5 % за загальним кредитним портфелем банків у порівнянні з початком 2024 р. За кредитами нефінансовим корпораціям – зниження на 0,5 %, за домогосподарствами зниження на 0,9 %.

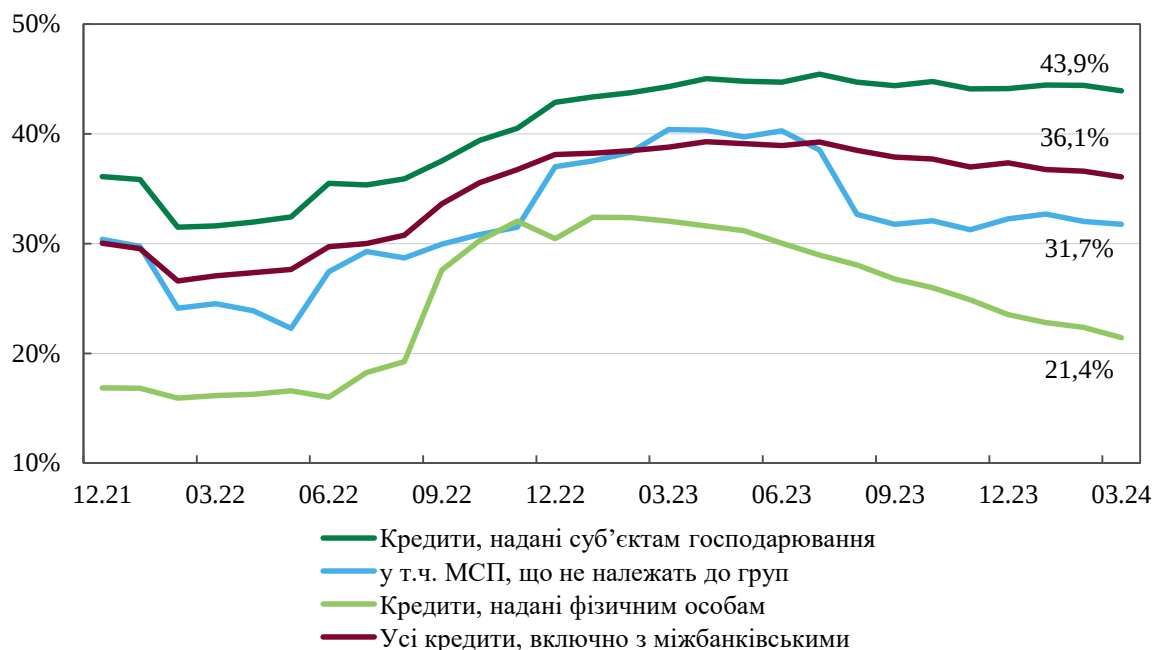

Рис. 1.7 Динаміка частки непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі банків за період 2021-1 квартал 2024 р., %

Джерело: [55].

В цілому, із початку 2022 р. питома вага непрацюючих кредитів збільшилася на 9,5 % у відповідності до I кварталу 2024 р. Найбільше частка непрацюючих кредитів зросла за цей же період державних банках та в банках з іноземним капіталом – на 13,6 та 9,4 % відповідно (рис. 1.8).

У банків з приватним капіталом зростання непрацюючих кредитів склало 4 %. АТ КБ «Приватбанк» утримує лідерство щодо негативної якості кредитного портфеля, в якому 61,0 % становлять непрацюючі кредити. Зменшення частки непрацюючих кредитів у АТ КБ «Приватбанк» за аналізований період склало 7,5 %.

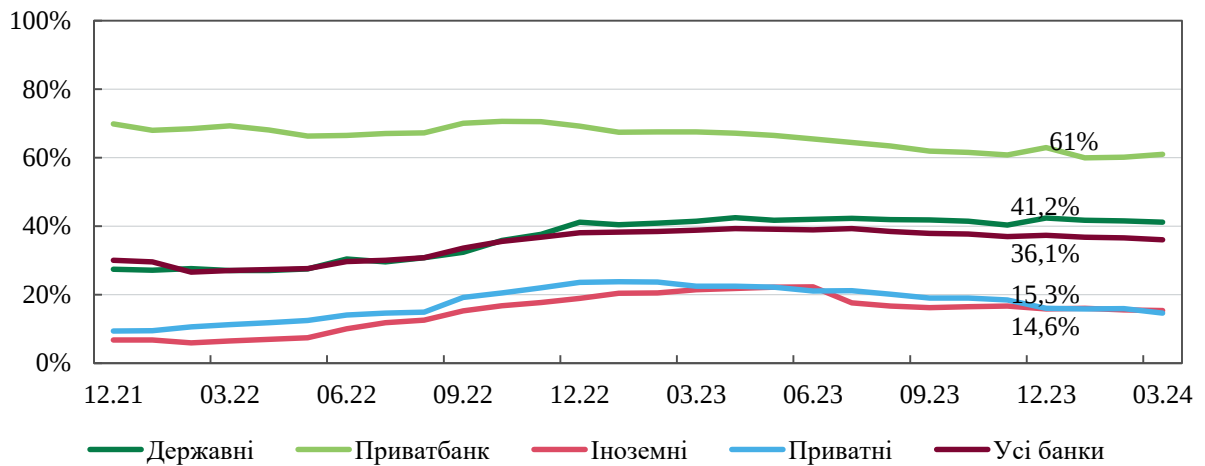

Рис. 1.8. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами, %
Джерело: [55].

Зауважимо, що окрім кількісного нарощування обсягів кредитування нефінансовим корпораціям, за необхідне є поліпшення якості такої кредитної підтримки реального сектору (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності і строками погашення, станом на кінець квітня 2024 р.,
млн грн.

Види економічної діяльності	Усього	у тому числі за строками		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
Усього	737084	374 882	263 930	98 272
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	112 845	43 694	65 226	3 925
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	17 865	9 481	7 365	1 019
Переробна промисловість	120 096	54 790	52 532	12 774
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	65 576	22 022	23 752	19 802
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	393	104	278	10
Будівництво	18 579	8 810	6 909	2 861
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	289 310	205 680	69 443	14 187
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	25 607	4 457	14 323	6 827

Продовження табл. 2.1

Види економічної діяльності	Усього	у тому числі за строками		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
Тимчасове розміщення й організація харчування	3 929	168	628	3 134
Інформація та телекомунікації	4 891	2 883	1 635	374
Фінансова та страхова діяльність	1 016	141	871	4
Операції з нерухомим майном	56 053	56 053	13 828	31 274
Професійна, наукова та технічна діяльність	6 295	3 557	2 332	406
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	10 581	3 557	2 332	906
Освіта	167	128	2 543	0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3 708	838	2 102	768
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	115	35	80	0
Надання інших видів послуг	80	12	45	1

Джерело: складено автором за матеріалами [58]

Як свідчать дані таблиці 2.1, найбільшу питому вагу у структурі кредитного портфелю за видами економічної діяльності займає оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 39,24 %. На другому місці переробна промисловість – 16,29 %. Зазначена структура не сприяє створенню надійної довгострокової бази для стійкого економічного зростання.

За строками надання кредитів у структурі кредитного портфеля переважають короткострокові кредити – 50,9 %. І тільки 13,3 % - кредити понад 5 років. Даний факт свідчить про те, що кредитування ненацілене на довгострокові інвестиції, що не є позитивним для розвитку бізнесу за стратегічними секторами економіки.

Далі розглянемо структуру кредитного портфеля домогосподарств (рис. 1.9). У структурі кредитного портфеля домогосподарств інші кредити до 1 року – 62,2 %.

На нерухомість припадає – 12,4 %. Інші види кредитування як за строками так і за видами мають незначну частку.

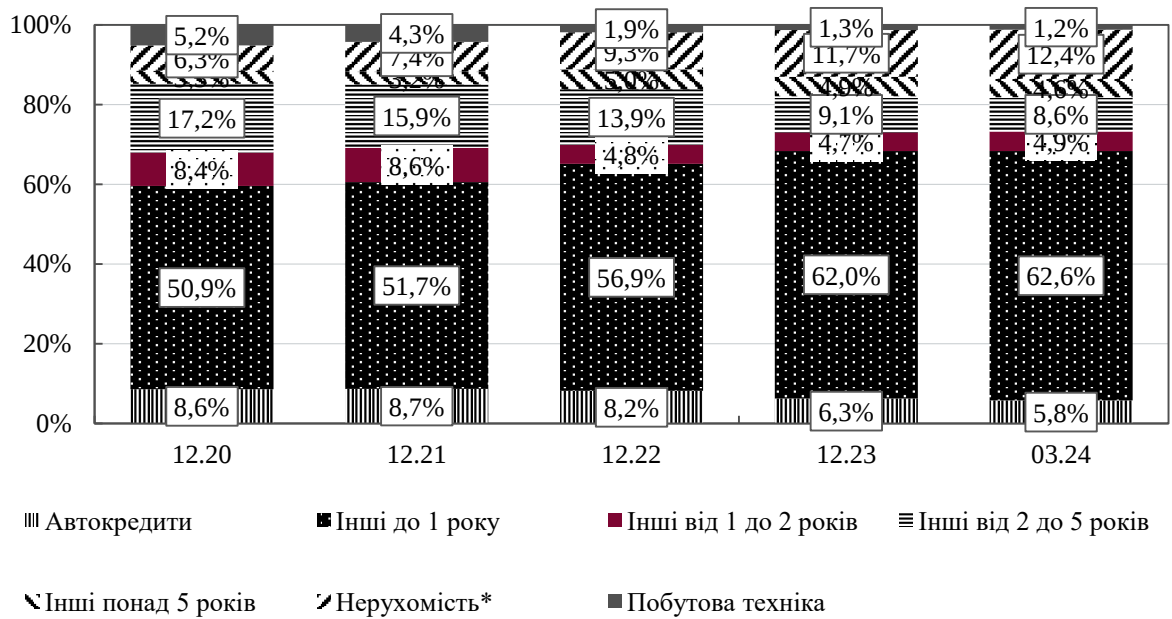

Рис. 1.9 Динаміка чистих гривневих кредитів домогосподарств за період 2020-I квартал 2024 рр., %

Джерело: [55]

2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» - це банк з державною формою власності. Лідер на ринку банківських послуг з обслуговування корпоративного бізнесу та домогосподарств. У 2016 р. держава набула права власності на 100 % акцій АТ КБ «Приватбанк».

Для підтримки домогосподарств та корпоративного бізнесу під час воєнного стану, у 2023 році АТ КБ «Приватбанк» використав наступні програми: «продовжив програму автоматичної пролонгації періоду дії карток на 1 рік, а також клієнтам на тимчасово окупованих територіях; впровадив digital-картку «Відновлення» по програмі відбудови пошкодженого житла внаслідок російської агресії. Виплати через АТ КБ «Приватбанк» сягнули 70,27 %, у 2023 р склали 2.6 млрд грн; запроваджено картку «Оздоровлення»; проводив виплати на картку «Підтримка», а саме виплати внутрішньо переміщеним

особам; виплати по військовим облігаціям; запровадив преміальні digital-картки всіх рівнів (без пластику) для забезпечення розрахунків картою, відкриття додаткових і нових рахунків, перевипуску без візиту у відділення; для вкладників впроваджена можливість отримати депозитний договір за діючим вкладом з актуальними параметрами депозиту: сума на рахунку, % ставка, дата закінчення вкладу та ін. через зручний для клієнта канал обслуговування; оновлено діючі кредитні продукти: Овердрафт, Агросезон, Кредитна лінія та Лізинг, запроваджено інструмент Генеральних угод. Протягом року було видано понад 24 тис. нових кредитів.; співпраця з міжнародними фінансовими інституціями в частині розподілу ризиків та впровадження нових механізмів грантової підтримки бізнесу (міні-гранти, страхування сільськогосподарських ризиків та інші проєкти); укладено угоду з Європейським Банком Реконструкції та Розвитку щодо розподілу ризиків для нових кредитів на суму 240 млн євро» [59].

Для дослідження динаміки кредитування АТ КБ «Приватбанк» впершу чергу за доцільне є розгляд структури активів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка та структура активів ВТ КБ «Приватбанк» за період 2021-2023 роки

Статті активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %
Грошові кошти та їх еквіваленти	28117656	6,90	40566774	7,38	79648102	11,63
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	93096372	22,86	95716216	17,41	100376470	14,65
Кошти в інших банках	25839685	6,34	60233746	10,96	75061458	10,96
Кредити та заборгованість клієнтів	70193030	17,24	71355251	12,98	95637763	13,96
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	129074136	31,69	143919800	26,18	171470647	25,03

Продовження табл. 2.2

Статті активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	26319531	6,46	100242085	18,24	133798041	19,53
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	30243	0,01	30243	0,01	30246	0,00
Інвестиційна нерухомість	1989030	0,49	2154747	0,39	2339766	0,34
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	9977735	2,45	12051312	2,19	3616	0,00
Відстрочений податковий актив	0	0,00	1100185	0,20	400929	0,06
Основні засоби та нематеріальні активи	7362230	1,81	6617191	1,20	6689505	0,98
Інші фінансові активи	13429096	3,30	14097277	2,56	18191597	2,66
Інші активи	1827925	0,45	1589198	0,29	1414749	0,21
Усього активів	407256669	100,00	549674027	100,00	685062888	100,00

Джерело: розраховано автором за матеріалами [56]

Як свідчать дані таблиці 2.2, за період що досліджується, загальна сума активів банку зросла у 2023 році на 135388861 тис грн. у порівнянні з попереднім 2022 р. Якщо говорити за кредитні вкладення, то їх частка у 2023 році склала 13,96 %, що декілька більше ніж у 2022 році, але менше за рівень 2021 року, у якому вони склали 17,24 %.

За останній період спостерігається збільшення портфеля цінних паперів. Так, у 2023 році він склав 44,56 %. Зазначене пов'язано з тим, що банк по-перше є державним і в ньому розміщуються облігації внутрішньої позики; по-друге, під час військового стану здійснюється вкладення у військові облігації. ОВДП вважаються безрейковими так як гарантуються державою. Кредитні вкладення є більш ризиковими попри зміну процентної політики НБУ, падінням рівня платоспроможності позичальників та зменшення попиту на кредити. Вкладення в інвестиції взагалі мають незначну частку.

Можливості формування кредитного портфелю банків залежать від сформованої ресурсної бази. Тому, у подальшому за необхідне є розгляд динаміки та структури зобов'язань (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Структура зобов'язань АТ УБ «Приватбанк» за період 2021-2023 рр.

Статті зобов'язань	2021		2022		2023	
	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %	Тис грн	Питома вага, %
Кошти банків	2532	0,00	329	0,00	486	0,00
Кошти клієнтів	321705424	94,44	464871501	94,51	549686644	91,35
Боргові цінні папери, емітовані банком	2427	0,00	2528	0,00	2628	0,00
Інші залучені кошти	328330	0,10	567788	0,12	3087561	0,51
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0,00	2972075	0,60	25790403	4,29
Відстрочені податкові зобов'язання	159146	0,05	0	0,00	0	0,00
Резерви за зобов'язаннями	3650326	1,07	5803423	1,18	5437546	0,90
Інші фінансові зобов'язання	10617547	3,12	13222380	2,69	13063856	2,17
Інші зобов'язання	3949108	1,16	4140466	0,84	4383015	0,73
Субординований борг	227304	0,07	304719	0,06	316500	0,05
Усього зобов'язань	340642144	100,00	491885208	100,00	601768639	100,00

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані таблиці 2.3, лєвова частка припадає на кошти клієнтів, яка у 2023 році склала 91,35 %. Тобто можна стверджувати, що АТ КБ «Приватбанк» проводить ефективну депозитну політику щодо залучення ресурсів саме від клієнтської бази. Проте за доцільне є спів ставити темпи зміни кредитного портфелю та депозитних вкладень (рис. 2.10).

Із даних рисунку 2.10, видно, що темпи зростання кредитного портфелю та коштів клієнтів мають динамічну амплітуду. Хоча спостерігається тенденція до зростання, але кошти клієнтів зростають більш швидкими темпами ніж кредитний портфель.

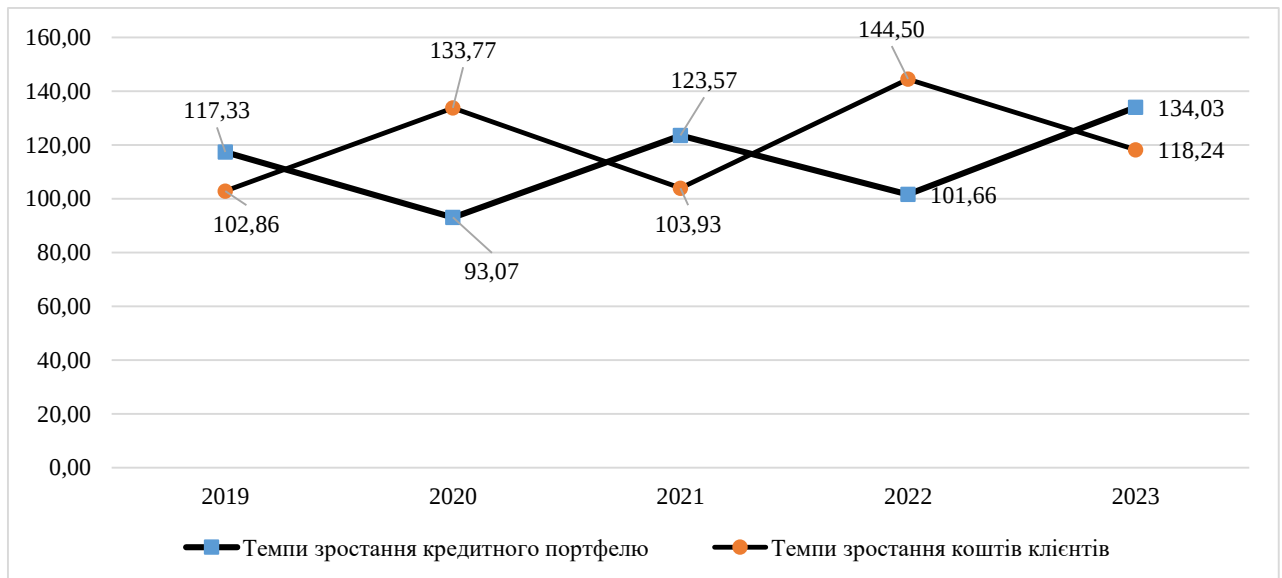

Рис. 2.10 Динаміка темпів зростання кредитного портфеля та коштів клієнтів АТ КБ «Приватбанк» за період 2019-2023 рр., %

Джерело: розраховано автором

Надалі розглянемо зміну капіталу АТ КБ «Приватбанк»

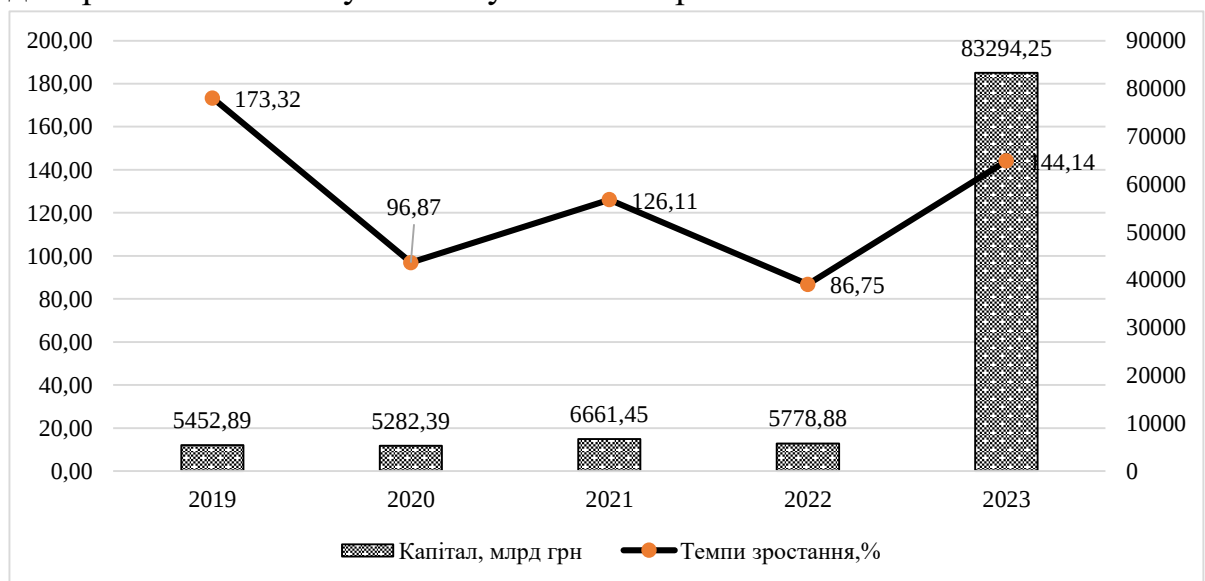

Рис. 2.11 Динаміка капіталу АТ КБ «Приватбанк» за період 2019-2023 рр.
Джерело: розраховано автором

Дані рисунку 2.11 засвідчили, що капітал банку в 2023 році досяг рекордної величини, незважаючи на зовнішні шоки, Він зріс на 44,1 %. Це означає, що банк скріплює власні позиції та готовий виконувати регуляторні вимоги та протистояти ризиковим ситуаціям на фінансовому ринку.

Головним результатом роботи банку є отримання прибутку, який витрачається на розвиток.. Тому, як фінансовий результат проаналізуємо його (рис. 2.12).

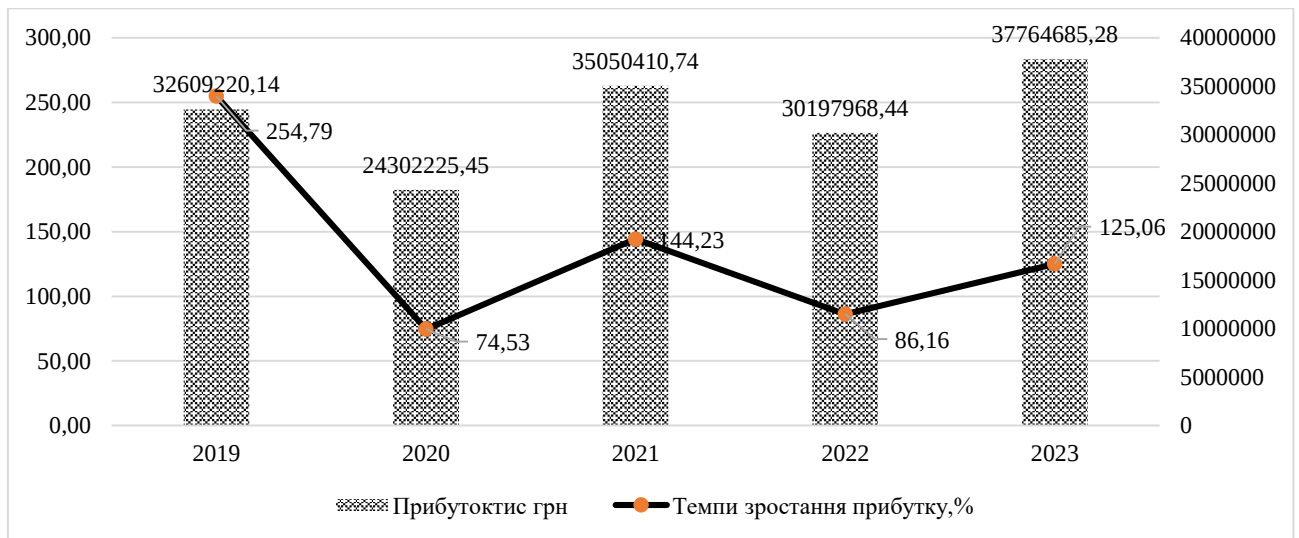

Рис. 2.12. Динаміка прибутку АТ КБ «Приватбанк» за період 2019-2023 рр.
Джерело: складено автором за матеріалами [56].

Як свідчать дані рисунку 2.12, банк за аналізований період не отримував збитку попри події воєнного стану та руйнування критичної інфраструктури. У 2023 році зростання прибутку склало 25,06 %.

Ефективність діяльності банку також засвідчують такі показники як рентабельність капіталу та активів (рис. 2.13).

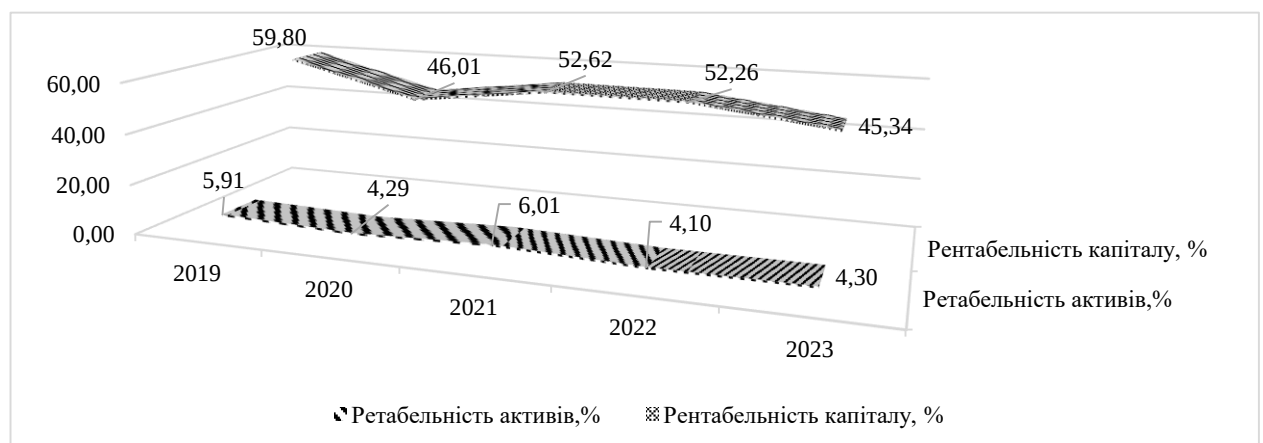

Рис. 2.13. Динаміка показників рентабельності активів та капіталу за період 2019-2023 рр, %

Джерело: розраховано автором

За отриманими розрахунками рентабельність активів та капіталу АТ КБ «Приватбанк» знаходяться у межах достатніх, але мають незначну тенденцію до зменшення.

Діяльність банків контролюється з боку НБУ, через встановлення економічних нормативів їх діяльності. Не виключенням є АТ КБ «Приватбанк»

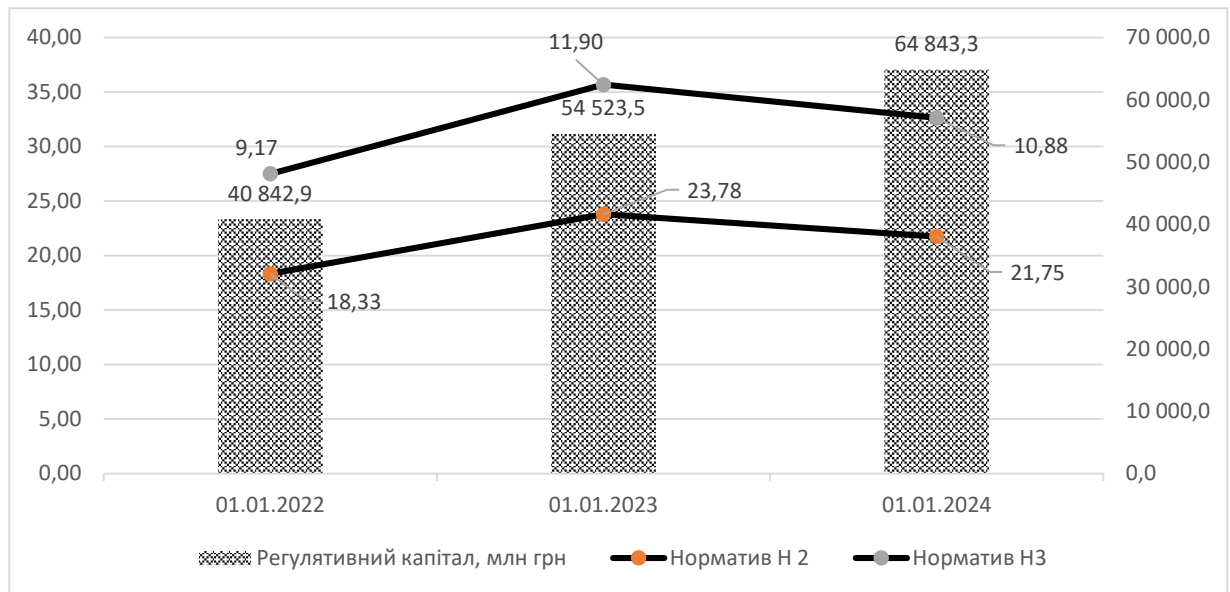

Рис. 2.14. Динаміка регулятивного капіталу та нормативів достатності капіталу АТ КБ «Приватбанк»

Джерело: складено автором за матеріалами [60]

Як видно з даних рисунку 2.14, банк виконує нормативи достатності капіталу на протязі усього досліджуваного періоду. Про це свідчить і нарощування регулятивного капіталу. Відповідно до інших нормативів АТ КБ «Приватбанк» їх також дотримується.

2.3. Оцінювання ефективності кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк»

Кредитний портфель АТ КБ «Приватбанк» поділяється за стандартною схемою – це кредити корпоративному бізнесу та домогосподарствам. За видами кредиту для корпоративного бізнесу пропонуються наступні.

Кредитний ліміт «Підприємницький»

Програми кредитування для агробізнесу: «фінансування потреб сільськогосподарського циклу з адаптованим графіком погашення для агробізнесу, з можливістю участі в державних програмах від 200 тис грн» [61].

Кредити для мікро- та малого бізнесу.

Кредити ІТ-компаніям.

Також банк емітує кредитні картки «Універсальна», «Універсальна Gold», оплата частинами та миттєва розстрочка, кредит готівкою. Також здійснюється надання кредиту на «авто з пробігом», «Нове авто», «еОселя».

Якщо розглядати зміну кредитного портфеля в абсолютному вираженні, то слід відмітити, що за аналізований період він постійно зростає. Так у 2023 році він склав 95678,9 млн грн, що на 24282,5 млн грн більше ніж у 2022 році (рис. 2,15).

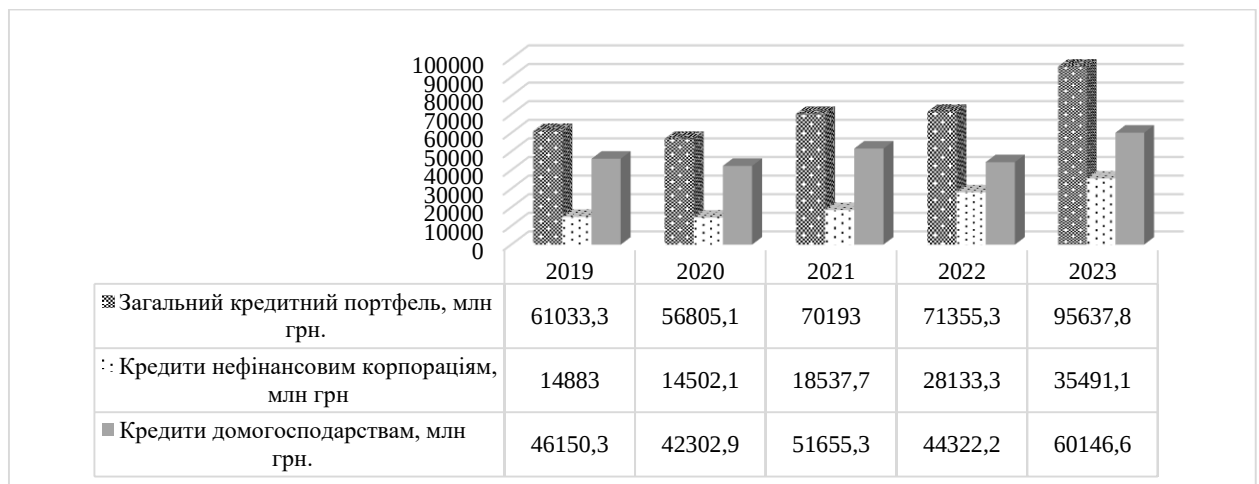

Рис. 2.15 Динаміка зміни кредитного портфеля банку за період 2019-2022 рр., млн грн.

За структурою переважають кредити надані домогосподарствам, які у 2023 році зросли на 55824,4 млн. грн або на 35,7 %. Кредити надані корпоративному бізнесу також мають тенденцію до збільшення. Так у 2023 році вони збільшилися на 26,15 %. Можна стверджувати, що АТ КБ «Приватбанк» більше спрямований на роздрібне кредитування (рис. 2.17).

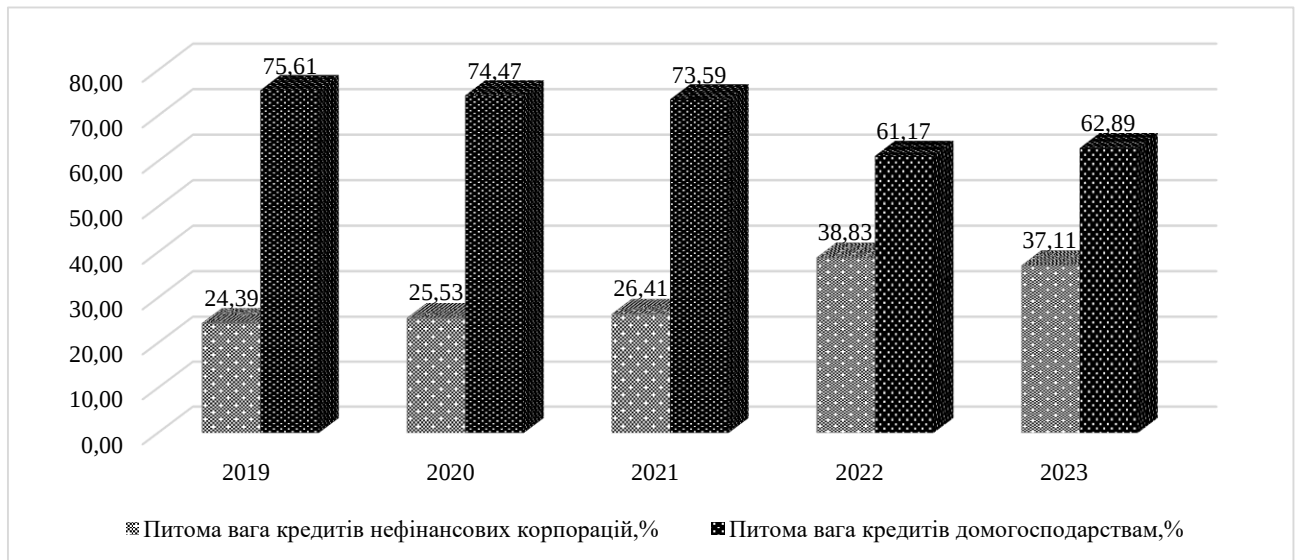

Рис. 2.17 Динаміка співвідношень кредитів домогосподарствам та нефінансовим корпораціям, %

Джерело: розраховано автором

Розглянемо концентрацію кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за секторами економіки (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Концентрація кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за секторами економіки

Сектори економіки	2022 рік		2023 рік	
	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	167931	67	170 042	62
Кредити домогосподарствам	55103	22	70914	26
Кредити юридичним особам та підприємствам малого та середнього бізнесу				
Рослинництво	12325	5	12194	5
Роздрібна торгівля	4077	2	3578	2
Оптова торгівля	3948	2	2868	2

Продовження табл. 2.4

Сектори економіки	2022 рік		2023 рік	
	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %
Інфраструктура	2 868	2	1 856	2
Фінансовий сектор	1 206	1	1 856	1
Виробництво товарів народного споживання	4	-	1482	1
Автомобільні ділери	617	-	1040	-
Устаткування та обладнання	883	-	1024	-
Харчова промисловість	616	-	956	-
Устаткування та обладнання	830	-	1040	-
Паливно-енергетичний комплекс	514	-	830	-
Торгівля сільськогосподарською продукцією	633	-	650	-
Послуги	574	-	642	-
Будівництво та нерухомість	512	-	622	-
Будівельні матеріали	324	-	557	-
Металургійний комплекс	326	-	514	-
Соціальний сектор	278	-	505	-
Інші АПК та пов'язані галузі	425	-	467	-
Переробка сільськогосподарської продукції	151	-	358	-
Хімічний комплекс	162	-	315	-
Тваринництво	313	-	233	-
Авіобудування	1	-	6	-
Судобудування	1	-	-	-
Інше	110	-	142	-
Усього	250 496	100	274 917	100

Джерело: [59].

За даними таблиці 2.4, можна зробити висновок, що протягом воєнних двох років, АТ КБ «Приватбанк» займався кредитами та дебіторською заборгованістю за фінансовим лізингом, частка яких у структурі в 2023 році склала 62 %, та кредитуванням домогосподарств – 26 %. Інші сектора економіки кредитувалися, але в незначних частинах.

Також слід відмітити, що у 2023 р. загальна сума кредитів найбільшим 10 клієнтам складала 3 523 млн грн. (У 2022 р. – 2 240 млн грн.) або 3 % від загальної суми кредитів. Резерв під очікувані кредитні збитки, пов'язаний з цими позичальниками становив 384 млн грн. (у 2022 року: 595 млн грн).

На сьогодні, банкам важливо формувати достатній рівень резервів на випадок неповернення кредитної заборгованості, щоб мати можливість нівелювати ризики, які генеруються активними операціями. Захищеність кредитів (співвідношення резервів до загального обсягу кредитів) є не менш важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності банків, ніж зниження рівня їх проблемності (рис. 2.18).

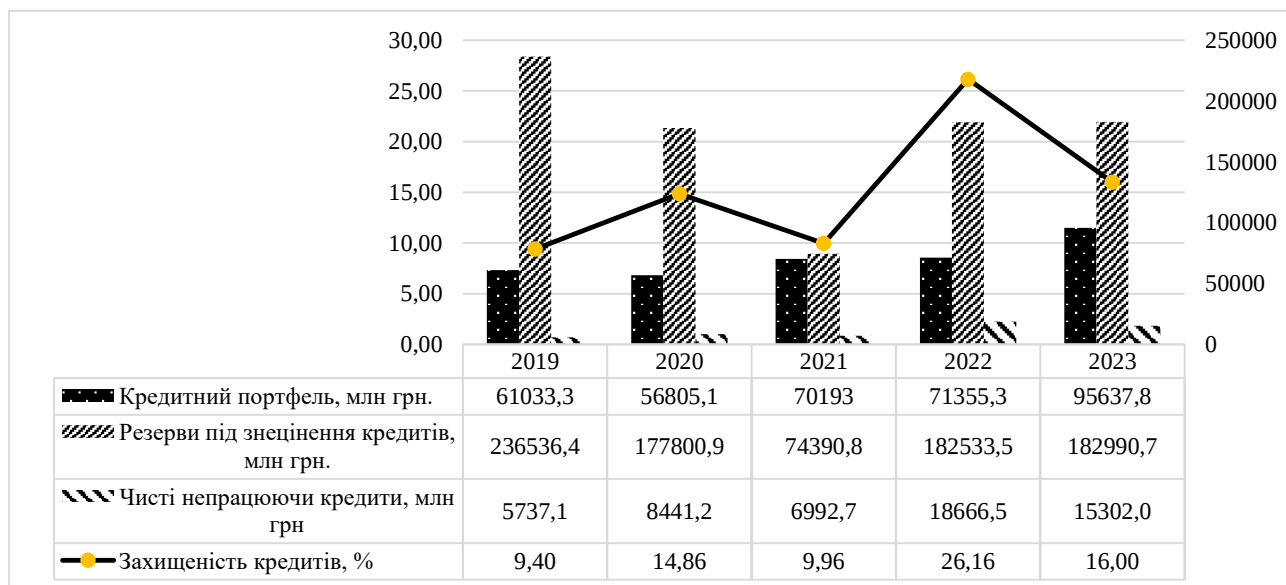

Рис. 2.18 Динаміка якості кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за 2019–2023 рр.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [56:59]

Представлені дані на рисунку 2.18 засвідчили, що обсяг чистих непрацюючих кредитів у АТ КБ «Приватбанк» у 2023 році зменшилася у порівнянні з 2022 роком на 3364,5 млн грн. та склали 16 % від сукупного кредитного портфеля. Резерви під знецінення за кредитами у 2023 році зросли на 457,2 млн грн. Найбільш піковим періодом для АТ КБ «Приватбанк» щодо обсягів непрацюючих кредитів спостерігається у 2021 році, коли їх частка сягала до 20 % і більше.

За досліджуваний період показник захищеності кредитів коливався у межах від 9 до 26 %. Це свідчить про те, що із зростанням питомої ваги непрацюючих кредитів, збільшуються і резерви на покриття кредитного ризику.

Актуальним питанням на сьогодні при дослідженні якості кредитного портфеля банків є проблема забезпечення банківських позичок.

У таблиці 2.5 подано вплив забезпечення на якість кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк».

Таблиця 2.5

Вплив забезпечення банківських позичок на якість кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за період 2022-2023 рр.

Види кредитів	активи з надлишковим заставним забезпеченням				Активи з недостатнім заставним забезпеченням			
	Чиста балансова вартість активів		Справедлива вартість забезпечення		Чиста балансова вартість активів		Справедлива вартість забезпечення	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	366	282	1121	1165	130	127	-	-
Кредити нефінансовим корпораціям	3628	5501	6839	9070	533	517	121	380
Кредити нефінансовим корпораціям, що надані за операціями РЕПО	-	1459	-	1468	-	-	-	-
Кредити домогосподарствам – іпотечні кредити	2178	4177	6252	9026	461	177	4	5
Кредити домогосподарствам – кредити на придбання автомобіля	213	793	512	1799	39	24	1	-
Кредити домогосподарствам – інші кредити	13	9	30	28	-	-	-	-
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу	7558	10410	19853	27082	11601	13273	6034	5553
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	813	596	2487	1182	121	44	1	-

Джерело: [59].

У якості забезпечення за іпотечними кредитами виступають відповідні об'єкти житлової нерухомості. Кредити на придбання автомобіля забезпечені відповідними автомобілями. Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу забезпечені відповідними об'єктами комерційної нерухомості,

обладнанням та автомобілями для комерційних перевезень. Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом від домогосподарств та нефінансових корпорацій забезпечена автомобілями та об'єктами нерухомості. До поданої вище таблиці не включені кредити за кредитними картками, споживчі кредити та частина кредитів підприємствам малого і середнього бізнесу у сумі 208 млн грн. (у 2022 р. - 387 млн грн), оскільки їх надання не вимагає заставного забезпечення.

Кредити нефінансовим корпораціям, що надані за операціями РЕПО забезпечені інвестиційними цінними паперами. У 2023 р. по кредитах нефінансовим корпораціям у сумі 1907 млн грн. та кредитах підприємствам малого та середнього бізнесу у сумі 17 240 млн грн надані державні гарантії Кабінету Міністрів України на загальну суму 8 609 млн грн. та гарантії від ЄБРР на загальну суму 1 158 млн грн.

При оцінці якості банківського кредитування важливе місце посідає процентна політика банку. Розглянемо процентні стави, які встановлювалися за кредитами домогосподарств та нефінансових корпорацій (рис. 2.19).

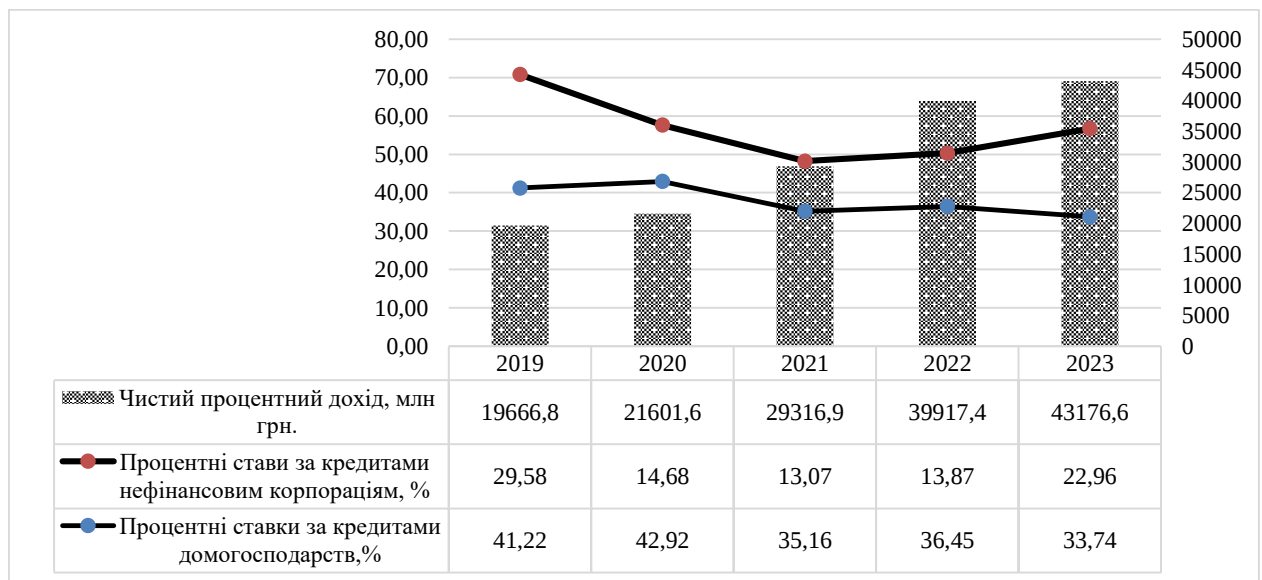

Рис. 2.19 Динаміка процентних ставок АТ КБ «Приватбанк» за період 2019-2023 рр.

Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані рисунку 2.19, процентна політика АТ КБ «Приватбанк» є виваженою. Процентні ставки знаходяться у межах ринкових середніх по ринку банківських послуг. Чистий процентний дохід зростає, що свідчить про урівноваження процентних ставок за залученими та розміщеними коштами.

В цілому, можна підвести підсумок, що кредитна політика АТ КБ «Приватбанк» є виваженою та ефективною. Відповідає сучасним викликам воєнного стану та потребам споживачів.

Висновки до другого розділу

Визначено чинники, які внесли власне корективи у розвиток банківського бізнесу, а саме: не урівноваження за строками між активами і пасивами банків, недостатній рівень концентрації банківського капіталу, зростання рівня банківських ризиків, погіршення макро- та мікроекономічних умов ведення бізнесу, зростання проблемної заборгованості, зниження якості кредитних портфелів банків та їхня збиткова діяльність.

Встановлено, що частка кредитів банків серед джерел фінансування капітальних інвестицій сягнула історичного мінімуму у 5 %. Попри незначне зростання кредитного портфеля за останні 2 роки, такі чинники як девальвація національної валюти та темпи інфляції, виступають загрозою для виникнення ситуації дефіциту кредитних ресурсів. При наявності незначного нарощування кредитного портфеля у національній валюті нефінансовим корпораціям та домогосподарствам, у 2023 році спостерігається зниження валових гривневих кредитів.

Досліджено показник індикатор «фінансової глибини». Індикатор фінансової глибини економіки України має тенденцію до зниження. У порівнянні з 2017 р., у 2023 р. він знизився майже вдвічі. Якщо порівнювати цей

показник з іншими країнами, то він знаходиться на мінімумі (Польща – 70 %, у Туреччина – 80 %, у країнах єврозони - 160 %, Японія – 180 %).

Проаналізовано структуру банківського кредитування за секторами економіки. Практично за усіма секторами економіки відбулося зменшення обсягів кредитування, а саме: за кредитами іншим фінансовим корпораціям на 1,98 %, за кредитами сектору загального державного управління на 28,63 %, за кредитами нефінансовим корпораціям на 3,69 % у 2023 р. в порівнянні з 2022 р. За сектором домогосподарств відбулося збільшення обсягів кредитування на 9,30 %.

Найбільшу питому вагу у структурі кредитного портфелю за видами економічної діяльності займає оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 39,24 %. На другому місці переробна промисловість – 16,29 %. Зазначена структура не сприяє створенню надійної довгострокової бази для стійкого економічного зростання.

Проаналізовано динаміку та структуру АТ КБ «Приватбанк». Загальна сума активів банку зросла у 2023 році на 135388861 тис грн. у порівнянні з попереднім 2022 р. Якщо говорити за кредитні вкладення, то їх частка у 2023 році склала 13,96 %, що декілька більше ніж у 2022 році, але менше за рівень 2021 року, у якому вони склали 17,24 %.

За останній період спостерігається збільшення портфеля цінних паперів. Так, у 2023 році він склав 44,56 %. Зазначене пов'язано з тим, що банк по-перше є державним і в ньому розміщуються облігації внутрішньої позики; по-друге, під час військового стану здійснюється вкладення у військові облігації. ОВДП вважаються безрейковими так як гарантуються державою. Кредитні вкладення є більш ризиковими попри зміну процентної політики НБУ, падінням рівня платоспроможності позичальників та зменшення попиту на кредити. Вкладення в інвестиції взагалі мають незначну частку.

Аналіз зобов'язань банку АТ КБ «Приватбанк» засвідчив, що лєвова частка припадає на кошти клієнтів, яка у 2023 році склала 91,35 %. Тобто можна

стверджувати, що АТ КБ «Приватбанк» проводить ефективну депозитну політику щодо залучення ресурсів саме від клієнтської бази.

У другому розділі проведено оцінювання ефективності кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк». За результатами оцінки встановлено, що кредитна політика АТ КБ «Приватбанк» є виваженою та ефективною. Відповідає сучасним викликам воєнного стану та потребам споживачів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

3.1. Світовий досвід управління непрацюючими кредитами банків та його використання на вітчизняному ринку банківських послуг

Банківська діяльність будь-якої країни підлягає пруденційному нагляду з боку регулятора. Пруденційне регулювання банківської діяльності є насамперед превентивним, тобто спрямоване саме на запобігання надмірно ризиковій діяльності. Ця система в економічно розвинених державах уже встояла, норми здійснення банківської діяльності закріплені в законодавстві та реалізуються досить давно.

Як відзначає О. Заруцька, «...під пруденційним регулюванням у правовій доктрині розуміють систему норм державно-владного характеру, що має на меті забезпечення стабільного й надійного функціонування банківської системи загалом, а також захист інтересів вкладників за допомогою ліцензування банківської діяльності, встановлення економічних нормативів функціонування банків і здійснення банківського нагляду, основним інструментом якого виступає застосування норм впливу (санкцій) від імені держави» [62].

Я. Кузніченко відмітила, що «...основними завданнями пруденційного регулювання є мінімізація ризиків банківської діяльності, створення умов для стабільного функціонування та розвитку банківської системи України, а також запобігання кризовим явищам на національному ринку банківських послуг» [63]. Авторка вважає, що «...завдяки виконанню цих завдань досягається основна мета пруденційного регулювання – захист громадян України, юридичних осіб, а також іноземних громадян та організацій, які здійснюють свою діяльність на території України, від негативних фінансових наслідків і системних криз, що виходять за межі банківського та навіть фінансового ринків» [63].

Таким чином, пруденційне регулювання являє собою систему норм державного характеру, що включається в державну реєстрацію та ліцензування банківської діяльності, встановлені економічні нормативи функціонування банків та здійснення банківського нагляду, основним інструментом якого виступає застосування важелів впливу (санкцій) від імені держави. Ця система має своєю метою забезпечення стабільного й надійного функціонування банківської системи загалом, а також захист інтересів вкладників. Завдяки ефективному пруденційному регулюванню банківської діяльності можна знизити ризики настання кризи, запобігти негативним наслідкам для суспільства.

У цьому контексті є потреба у дослідженні непрацюючими активами на світовому ринку банківських послуг.

Непрацюючі кредити (з англ. «non-performing loans» або «NPLs») – це банківські кредити, які несвоєчасно погашаються або навряд чи будуть погашені позичальником [64].

Зазвичай, неспроможність позичальників погашати кредити посилюється під час фінансово-економічних криз та наступних рецесій. Внаслідок цього у багатьох банках по всьому світу накопичуються непрацюючі кредити (NPLs). Високий рівень NPLs негативно впливає на економічне зростання, процеси відтворення в економіці, макроекономічну динаміку, оскільки знижує прибутковість банків та їхню здатність слугувати додатковим каналом фінансово-кредитної підтримки для нефінансових корпорацій (особливо для мікро-, малого- та середнього бізнесу).

Управління непрацюючими активами, в тому числі NPLs здійснюється як на рівні окремого банку, так і на рівні наглядового органу (як правило, центрального банку). Зокрема, на рівні банку до основних способів врегулювання потенційно проблемної заборгованості та NPLs належать:

- реструктуризація;
- Рефінансування;
- примусове стягнення (через претензійно-судовий механізм);

- продаж непрацюючих кредитів третім особам (інвесторам);
- сек'юритизація;
- конвертація боргу в капітал.

Також банки можуть делегувати роботу з повернення непрацюючої заборгованості спеціалізованим компаніям. На рівні центрального банку застосовуються макропруденційні інструменти (щодо капіталу, ліквідності та ін.), які постійно вдосконалюються. Способи управління NPLs, які показують свою ефективність, можуть значно відрізнятися в залежності від країни.

Заслуговує на увагу досвід Кореї у подоланні високого рівня непрацюючих активів. Так, фінансова криза 1997 р. стала переломною подією в корпоративній та фінансовій реструктуризації в Кореї: непідготовлена фінансова лібералізація призвела до зростання ризиків у фінансовій системі, прибутковість корпорацій поступово знижувалася, фінансове регулювання та нагляд не були адекватними з міжнародної точки зору.

За цих обставин, у березні 1998 р. обсяг NPLs склав 118 трлн. піденно-корейських вон рівень або 15 % ВВП Кореї [65].

Протягом усього процесу реструктуризації NPLs корейських банків важливу роль відігравали такі виконавчі агенції: Корейська корпорація страхування депозитів (KDIC), Корейська корпорація з управління активами (КАМСО), державна Корпорація з управління активами (АМС) (спеціалізувалась на роботі з NPLs) [65].

Основними методами управління непрацюючими активами та NPLs були такі [65]:

- прямий продаж третім особам – індивідуальний продаж (судові аукціони та продаж корпоративних кредитів) та оптовий (портфельний) продаж (об'єднання великої кількості NPLs, які могли бути неоднорідними за якістю);
- продаж спільному підприємству спеціального призначення (СПСП). КАМСО та інвестори створили СПСП для зберігання NPLs з метою їх подальшого врегулювання;

– конвертація боргу в капітал, що передбачало обмін NPLs на капітал.
[65].

Таким чином, в Республіці Корея саме держава в особі компетентних виконавчих агенцій відіграла ключову роль у радикальній реструктуризації непрацюючих активів фінансових установ. Одним із найефективніших методів врегулювання високого рівня NPLs в Кореї був продаж третім особам. Відносно швидке врегулювання NPLs зменшило їхній обсяг у банківському секторі до 61 трлн. піденно-корейських вон на кінець червня 2002 р., що еквівалентно приблизно 2,4 % від загального обсягу кредитування [65].

Підвищення NPLs мало місце також і в Європі. Зокрема, після фінансової кризи 2013-2014 рр. європейські банки накопичили значний обсяг NPLs: станом на кінець 2016 р., їхній обсяг в банківській системі Європейського Союзу становив майже 1 трлн. євро, що еквівалентно 6,7 % від сукупного ВВП Європи [64].

Ключовими заходами, які сприяли зниженню рівня NPLs в банківській системі Європи були такі [66; 67]:

- визначення термінів «невиконання зобов'язання» («nonperforming exposures») та терпимість («forbearance») Європейською службою банківського нагляду (2014 р.);
- настанови Європейського центрального банку (ЄЦБ), які встановили чіткі очікування щодо внутрішнього управління NPLs в банках. Ці настанови були направлені близько 120 банкам Єврозони під прямим наглядом ЄЦБ у 2017 р.;
- набуття чинності Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ 9), які змусили банки застосовувати перспективне резервування;
- прискорене формування резервів через наглядові очікування ЄЦБ щодо банків, які перебувають під його наглядом, в тому числі для кредитів, виданих після квітня 2019 р., що стримало повторне накопичення недорезервованих непрацюючих кредитів («пруденційний бекстоп»).

Рисунок 3.1. демонструє зниження як відносного, так і абсолютного значення непрацюючих кредитів у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі у період II півріччя 2018 р. – II півріччя 2023 р.

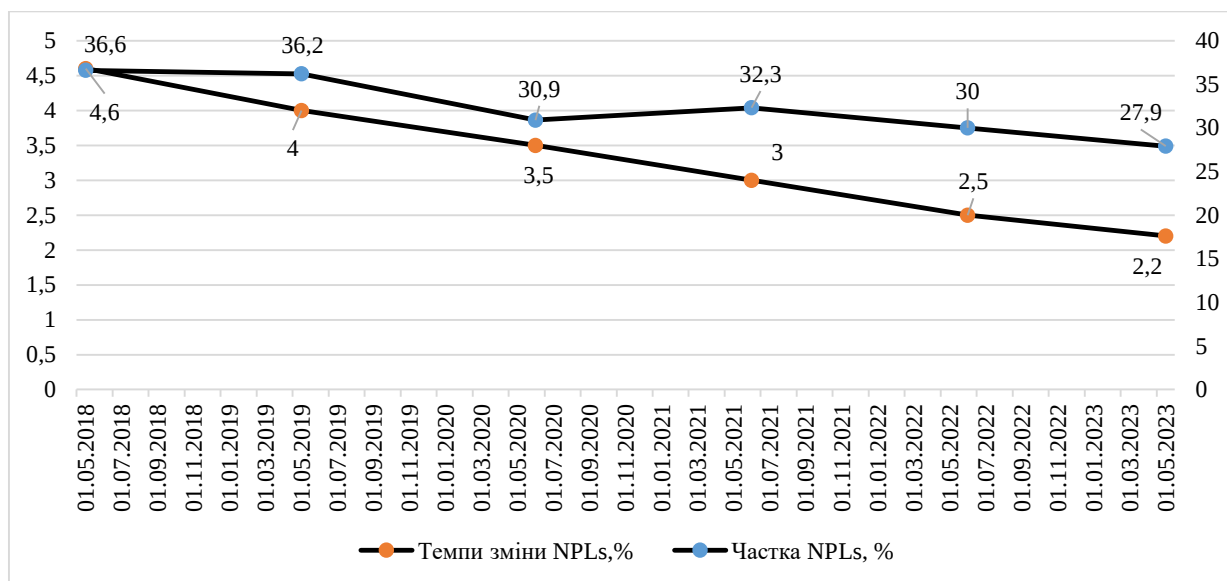

Рис. 3.1 Динаміка NPLs у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі (II півріччя 2018 р. – II півріччя 2023 р.)

Джерело: [67]

Експерти зазначили [67], що «зменшення обсягів NPLs за рахунок їхнього продажу банками стороннім інвесторам не було визначальним заходом. Саме списання непрацюючих кредитів, прогрес у реструктуризації, примусовому стягненні та поверненні кредитів відіграли ключову роль у забезпеченні позитивної динаміки. У цей період, найбільший внесок у зниження NPLs здійснила Польща, де їхній обсяг зменшився на 0,7 млрд. євро, або на 7,1% [67].

Дані по NPLs у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі включаючи також і Україну подано на рисунку 3.2.

У відповідності до даних міжнародного аналітичного ресурсу «The Global Economy» за підсумками 2022 р. Україна посіла друге місце в світі за рівнем NPLs. При цьому, середній показник рівня NPLs за 2022 р. на основі даних 76 країн становив 5,5 %, найвище значення було в Екваторіальній Гвінеї (55,41 %), а найнижче – у Швеції (0,3 %) [69].

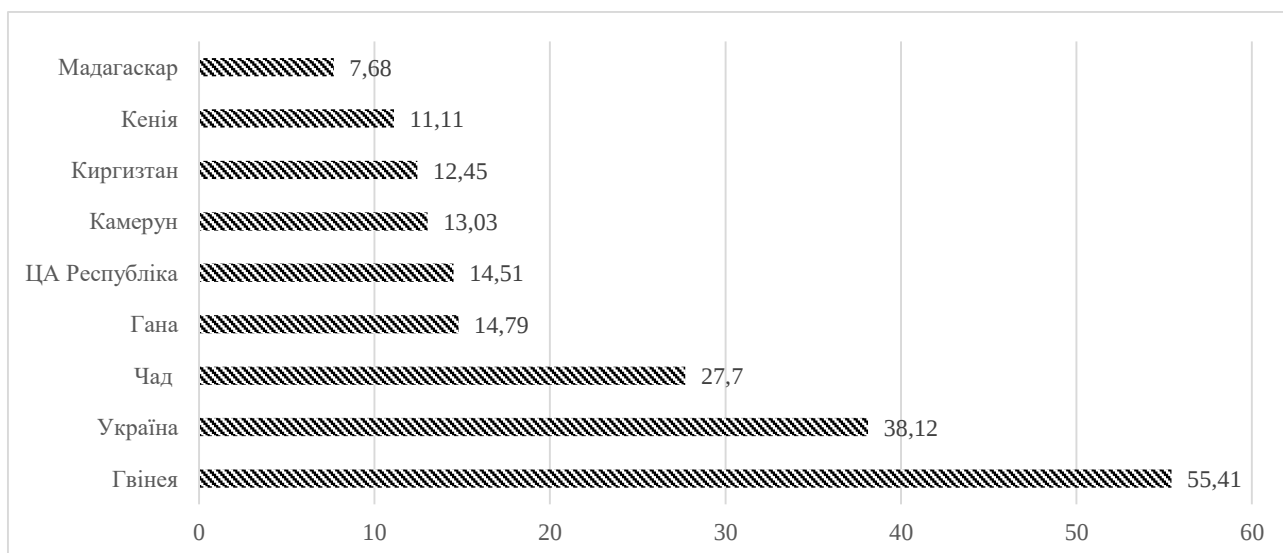

Рис. 3.2. Топ-9 країн за рівнем NPLs в світі (2017–2023 рр.), %
Джерело: [68; 69]

Якщо повернутися до України, то слід відмітити, що динаміка NPLs банків має амплітудні коливання, при цьому період 2015-2017 рр. був як «цунамі», за яким слідувало стрибкоподібне зростання цього показника. За даними НБУ, «...значний приріст частки NPLs у 2015-2017 р. пояснюється переважно трьома факторами: проведенням НБУ оцінки якості активів банків (AQR), що спонукало банки визнати багато кредитів непрацюючими; запровадження більш жорсткого визначення терміну «непрацюючий кредит» відповідно до міжнародних практик (постанова Правління НБУ №351); визнання непрацюючих кредитів АТ КБ «Приватбанк» після націоналізації» [70]. Розглянемо рівень непрацюючих кредитів в Україні (рис. 3.3).

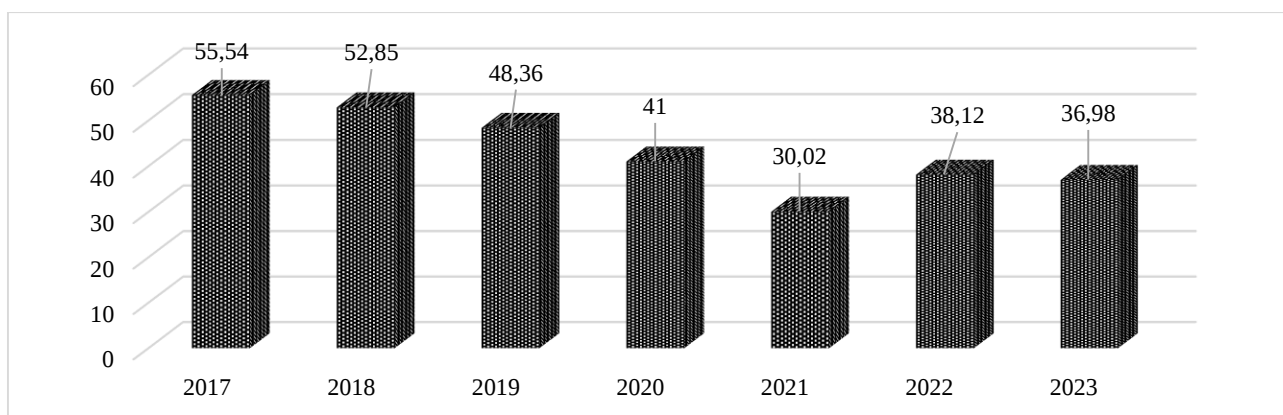

Рис. 3.3. NPLs в Україні (2017–2023 рр.), %

Джерело: складено автором за матеріалами [55].

Якщо порівняти дані рисунків 3.2 та 3.3., то можна констатувати факт планомірного зниження рівня NPLs банків в Україні: з 54,54 % (594,9 млрд. грн.) у 2017 р. до 30,02 % (345,1 млрд. грн.) у 2021 р. При цьому зазначене було досягнуто за рахунок заходів, які було вжито Національним банком України щодо покращення системи управління непрацюючими активами. Зокрема, за рахунок удосконалення підходів до оцінки стійкості банків і банківської системи України до несприятливих змін у макроекономічному середовищі, аналізу бізнес-моделей банків, оцінки якості внутрішнього контролю та корпоративного управління в банках та ефективності управління ризиками, оцінки ризиків ліквідності і фінансування та якості управління банками цими ризиками, моніторингу фінансового стану банків та показників діяльності банків з урахуванням ризик-орієнтованого підходу щодо здійснення банківського нагляду тощо [71].

Внаслідок повномасштабної війни, починаючи з 24.02.2024 р. ситуація з високою часткою NPLs банків в Україні знову загострилась: частка NPLs збільшилась із 30,02 % станом на 01.01.2022 р. до 37,35 % станом на 01.01.2024, поглибилась проблематика механізму стягнення непрацюючих активів російського походження. Водночас, порівняно з аналогічним періодом минулого року, станом на 01.01.2024 р. частка NPLs зменшилась на 0,8 %, а їхній обсяг скоротився на 9,7 млрд. грн – до 422,4 млрд. грн.

Ключовими факторами скорочення частки NPLs за останній рік були: нарощення обсягів кредитування банками, незважаючи на війну; активна робота банків з реструктуризації проблемної та непрацюючої заборгованості. За даними опитування НБУ, банки реструктурували 73 млрд. грн, або понад 89 % «воєнних» непрацюючих кредитів [70].

На сьогоднішній день, сформувались такі категорії NPLs суб'єктів господарювання, в тому числі підприємств промислового сектора:

- непрацюючі кредити підприємств, виробництво яких постраждало внаслідок воєнних дій на території України (фізичне знищення, повне або часткове);
- непрацюючі кредити підприємств, бізнес яких постраждав внаслідок воєнних дій (втрата частини виробничих потужностей; втрата основних ланцюгів постачання, збуту тощо);
- непрацюючі кредити підприємств недобросовісних позичальників (які користуються воєнними реаліями як приводом не виконувати взяті на себе зобов'язання);
- непрацюючі кредити підприємств, які перебувають у процедурі банкрутства;
- непрацюючі кредити підприємств власників-політично пов'язаних осіб;
- непрацюючі кредити підприємств колишніх банків з російським капіталом [72].

За результатами вивчення світового досвіду щодо врегулювання проблеми високого рівня NPLs можна дійти висновку, що ефективність обраних способів подолання означеної проблеми значною мірою залежить від глибини втручання держави, рівня розвитку ринку цінних паперів, узгодженості нормативно-правового регулювання та прозорості судової системи.

Стосовно вітчизняного ринку банківських послуг, слід відзначити, що суттєве збільшення рівня NPLs внаслідок воєнного стану є безпрецедентним для банкоцентричної економіки в XXI столітті. Відповідно, з одного боку об'єднана робота банків, наглядових органів і державних агенцій, а з іншого боку імплементація кращого зарубіжного досвіду щодо управління NPLs – забезпечать формування нового унікального для сучасного світу досвіду щодо вирішення означеної проблематики.

Імплементація світового досвіду для України передбачає наступне:

- подальше запровадження макропруденційного інструментарію Європейського союзу щодо врегулювання NPLs, оскільки ефект від його

імплементатії після фінансової кризи 2013–2014 рр. забезпечив адекватне реагування банківської системи Європи на нові виклики під час пандемії COVID-19;

- необхідним є наближення та адаптація вітчизняного законодавства до правових норм Європейського Союзу, що дозволить нівелювати значну кількість неточностей, прогалин, та тим самим зробить механізм судово-претензійного стягнення простроченої заборгованості більш ефективним;

- потребує розвитку ринок непрацюючих активів, що дасть змогу більш ефективно реалізувати такий спосіб врегулювання NPLs як продаж третім особам. При цьому, є необхідність у посиленні захисту прав інвесторів в Україні та виробленні механізмів недопущення повторного переходу активів у власність колишніх боржників (особливо, що стосується російських активів [73]);

- зважаючи на відмінності у банківському законодавстві, не всі елементи зарубіжного досвіду можна адаптувати для України: зокрема, конвертація боргу в капітал (що виявилось досить успішним способом врегулювання високого рівня NPLs у Республіці Корея) суперечить принципу відокремлення банківського та інвестиційного бізнесу;

- перспективним є використання механізму сек'юритизації у врегулюванні високого рівня NPLs в сучасних реаліях України.

3.2. Факторний аналіз внутрішніх чинників на банківське кредитування

З метою емпіричного аналізу внутрішніх чинників банківського кредитування в умовах невизначеності на фінансовому ринку (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк») було сформовано вибірку окремих показників кредитної діяльності банку з квартальною частотністю за період з 4 кв. 2016 р. по 1 кв. 2024

р. Нижня межа часового діапазону обумовлена часом націоналізації банку, внаслідок чого докорінно змінилася бізнес-модель установу, в першу чергу – в сфері кредитних операцій; верхня межа обумовлена звітним періодом доступних актуальних даних.

У якості залежної змінної було обрано чисту процентну маржу банку, розраховану щоквартально як відношення чистих процентних доходів за звітний квартал до середньозваженого обсягу кредитного портфелю нетто в звітному та попередньому кварталах (умовне позначення – NIM).

До регресорів було віднесено такі показники кредитної активності банку:

середньозважені ставки за кредитами юридичним і фізичним особам, розраховані як відношення процентних доходів від активних операцій з юридичними та фізичними особами до середньо-квартального обсягу відповідного кредитного портфелю нетто (ERBA, ERCA);

частка резервів під активні операції банку в кредитному портфелі бруто, що є показником відносної якості сформованого кредитного портфелю (QP);

ланцюжкові темпи зростання кредитних портфелів юридичних і фізичних осіб, розраховані поквартально, що непрямо вказують на характер кредитної політики банку (BPGR, CPGR).

Вибірка представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Вибірка вихідних даних для моделювання внутрішніх чинників кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» у 4 кв. 2016 – 1 кв. 2024 рр.

Станом на кінець	Чиста процентна маржа	Середньо-зважена ставка за кредитами ЮО	Середньо-зважена ставка за кредитами ФО	Частка резервів у КП бруто	Темп зростання КП ЮО	Темп зростання КП ФО
2016q4	0,0021	0,0450	0,0799	0,7464	0,2245	0,7986
2017q1	0,0104	0,1115	0,0854	0,7538	0,9173	1,2726
2017q2	0,0266	0,1772	0,1066	0,8107	0,5947	1,0046
2017q3	0,0256	0,1397	0,0584	0,7998	1,1521	1,6830
2017q4	0,0367	0,6850	0,0237	0,8585	0,3301	0,7273
2018q1	0,0814	0,3804	0,1024	0,8402	1,2318	1,0573

Продовження табл. 3.1

Станом на кінець	Чиста процентна маржа	Середньо-зважена ставка за кредитами ЮО	Середньо-зважена ставка за кредитами ФО	Частка резервів у КП бруто	Темп зростання КП ЮО	Темп зростання КП ФО
2018q2	0,0893	0,3668	0,1067	0,8332	1,0938	1,0492
2018q3	0,0793	0,3437	0,0948	0,8331	1,1082	1,0914
2018q4	0,1215	0,3135	0,1396	0,8230	1,2042	1,0431
2019q1	0,0918	0,2854	0,1084	0,8159	1,0552	1,0522
2019q2	0,0880	0,2436	0,1104	0,8074	1,0917	1,0311
2019q3	0,0830	0,2408	0,1092	0,7984	0,9792	1,0655
2019q4	0,0826	0,2479	0,1081	0,7949	1,0115	1,0243
2020q1	0,0840	0,2444	0,1031	0,7959	1,0651	1,0261
2020q2	0,0884	0,2611	0,1066	0,8097	0,9341	0,9104
2020q3	-0,0790	-0,4099	0,1024	0,8088	1,0201	1,0010
2020q4	0,0407	0,0401	0,1007	0,7579	0,9602	0,9802
2021q1	0,0433	0,0321	0,0934	0,7457	1,1222	1,0408
2021q2	0,0511	0,0338	0,0941	0,7327	1,0969	1,0556
2021q3	0,0604	0,0380	0,0953	0,7212	1,0137	1,0612
2021q4	0,0633	0,0329	0,0964	0,7130	1,0245	1,0473
2022q1	0,0429	0,0331	0,0657	0,6981	1,0951	1,0850
2022q2	0,0429	0,0325	0,0653	0,6986	1,2885	0,9254
2022q3	0,0569	0,0379	0,0884	0,7183	1,0444	0,8984
2022q4	0,0705	0,0477	0,1056	0,7190	1,0299	0,9277
2023q1	0,0693	0,0578	0,0971	0,7198	0,9298	1,0451
2023q2	0,0679	0,0567	0,0958	0,6964	1,1734	1,0884
2023q3	0,0644	0,0595	0,0947	0,6630	1,2260	1,1300
2023q4	0,0653	0,0749	0,0986	0,6568	0,9431	1,0826
2024q1	0,0577	0,0689	0,0914	0,6510	0,9015	1,0983

Джерело: складено автором за матеріалами [56]

Основні статистичні характеристики вибірки наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Описова статистика вибірки вихідних даних для моделювання внутрішніх чинників кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» у 4 кв. 2016 – 1 кв. 2024 рр.

Показник	Чиста процентна маржа	Середньо-зважена ставка за кредитами ЮО	Середньо-зважена ставка за кредитами ФО	Частка резервів у КП бруто	Темп зростання КП ЮО	Темп зростання КП ФО
Середнє значення	0,056947	0,144060	0,094273	0,760707	0,995420	1,043459
Медіана	0,063843	0,071903	0,096736	0,755812	1,037127	1,046227
Максимум	0,121506	0,684957	0,139553	0,858542	1,288460	1,683028
Мінімум	-0,078976	-0,409914	0,023702	0,651018	0,224529	0,727274

Продовження табл. 3.2

Показник	Чиста процентна маржа	Середньо- зважена ставка за кредитами ЮО	Середньо- зважена ставка за кредитами ФО	Частка резервів у КП бруто	Темп зростання КП ЮО	Темп зростання КП ФО
Стандартне відхилення	0,036686	0,185353	0,020384	0,059495	0,234994	0,157024
Кількість спостережень	30	30	30	30	30	30

Джерело: розраховано автором

Для визначення впливу внутрішніх чинників банківського кредитування АТ КБ «ПриватБанк» в умовах невизначеності на фінансовому ринку було побудовано рівняння багатофакторної регресії методом найменших квадратів, що в загальному має такий вигляд:

$$y=c(0)+c(1)\times x_1+\dots+c(n)\times x_n+\varepsilon,$$

де y – залежна змінна;

$c(0), c(1), \dots, c(n)$ – коефіцієнти моделі;

$x_1, \dots, x_n$ – незалежні змінні;

n – кількість незалежних змінних;

ε – сумарна помилка моделі (приймається як «білий шум», тобто дорівнює нулю).

Оскільки показники динаміки (темпи зростання кредитних портфелів юридичних і фізичних осіб) можуть впливати на залежну змінну з певним часовим лагом, до першої ітерації рівняння, окрім їх значення на поточному рівні (нульовий лаг), було введено також значення відповідних показників зі зворотними лагами 1, 2 та 3. Результати оцінки рівняння багатофакторної регресії в першій ітерації представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Оцінка рівняння залежності чистої процентної маржі від вибраних чинників (ітерація 1)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ERBA	0.237961	0.013328	17.85414	0.0000
ERCA	0.412072	0.149366	2.758813	0.0146
BPGR	0.039890	0.014947	2.668737	0.0175
BPGR(-1)	0.022694	0.015326	1.480744	0.1594
BPGR(-2)	0.028592	0.016710	1.711040	0.1077
BPGR(-3)	0.031831	0.012198	2.609469	0.0197
CPGR	0.031305	0.015457	2.025287	0.0610
CPGR(-1)	-0.070171	0.022571	-3.108819	0.0072
CPGR(-2)	-0.036455	0.018743	-1.945015	0.0708
CPGR(-3)	-0.019045	0.017380	-1.095765	0.2905
QP	-0.236772	0.041578	-5.694657	0.0000
C	0.139950	0.071249	1.964241	0.0683
R-squared	0.971384	Mean dependent var		0.061827
Adjusted R-squared	0.950398	S.D. dependent var		0.035241
S.E. of regression	0.007849	Akaike info criterion		-6.555842
Sum squared resid	0.000924	Schwarz criterion		-5.979914
Log likelihood	100.5039	Hannan-Quinn criter.		-6.384588
F-statistic	46.28875	Durbin-Watson stat		1.518389
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розраховано автором

Зі змісту табл. 3.3 випливає, що коефіцієнт детермінації (R^2) становить 97,14 %, тобто незалежні змінні в оціненому рівнянні пояснюють більше 97 % відхилень залежної змінної. Скорегований коефіцієнт детермінації (Adjusted R^2) дорівнює 95,04 %, тобто незалежні змінні в оціненому рівнянні пояснюють більше 95 % відхилень залежної змінної з урахуванням кількості незалежних змінних. Коефіцієнт детермінації має бути 75% і більше. Для скорегованого коефіцієнту детермінації рекомендованих значень немає, але він має бути якомога ближчим до простого коефіцієнта детермінації.

Критерій Фішера (F-statistic) є значно меншим за критичне значення 0,01 (0,000000), тобто оцінене регресійне рівняння є значимим з рівнем достовірності, близьким до 100 %.

Серед обраних незалежних змінних ERBA, CPGR з лагом 1 та QP є статистично значимими на рівні 99 % (р-значення менше 0,01); ERCA, BPGR та BPGR з лагом 3 є статистично значимими на рівні 95 % (р-значення менше 0,05); CPGR, CPGR з лагом 2 та константа (перетин) є статистично значимими на рівні 90 % (р-значення менше 0,1). Для підвищення якості рівняння необхідно переоцінити його з виключенням інших незалежних змінних. Для другої ітерації виключимо найменш значимий регресор CPGR з лагом 3 (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Переоцінка рівняння залежності чистої процентної маржі від вибраних чинників (ітерація 2)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ERBA	0.235600	0.013235	17.80137	0.0000
ERCA	0.394362	0.149417	2.639338	0.0179
BPGR	0.042381	0.014866	2.850933	0.0116
BPGR(-1)	0.020476	0.015287	1.339432	0.1991
BPGR(-2)	0.040607	0.012688	3.200415	0.0056
BPGR(-3)	0.027370	0.011571	2.365445	0.0310
CPGR	0.034400	0.015292	2.249554	0.0389
CPGR(-1)	-0.065920	0.022375	-2.946196	0.0095
CPGR(-2)	-0.040434	0.018503	-2.185302	0.0441
QP	-0.235722	0.041827	-5.635673	0.0000
C	0.109692	0.066091	1.659712	0.1164
R-squared	0.969093	Mean dependent var		0.061827
Adjusted R-squared	0.949776	S.D. dependent var		0.035241
S.E. of regression	0.007898	Akaike info criterion		-6.552912
Sum squared resid	0.000998	Schwarz criterion		-6.024978
Log likelihood	99.46431	Hannan-Quinn criter.		-6.395929
F-statistic	50.16825	Durbin-Watson stat		1.445199
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розраховано автором

З представленого в табл. 3.4 випливає, що коефіцієнт детермінації дещо знизився, але все ще є достатньо високим і становить 96,91 %. Скорегований коефіцієнт детермінації дорівнює 94,98 %. Критерій Фішера залишається значно меншим за критичне значення. Серед незалежних змінних лише BPGR з лагом 1

та константа є статистично не значимими (р-значення більше 0,1), відтак доцільно виключити регресор BPGR з лагом 1 (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Переоцінка рівняння залежності чистої процентної маржі від вибраних чинників (ітерація 3)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ERBA	0.236386	0.013527	17.47486	0.0000
ERCA	0.443404	0.148206	2.991803	0.0082
BPGR	0.045692	0.014997	3.046694	0.0073
BPGR(-2)	0.041858	0.012946	3.233309	0.0049
BPGR(-3)	0.025719	0.011770	2.185044	0.0432
CPGR	0.027179	0.014641	1.856441	0.0808
CPGR(-1)	-0.053776	0.020928	-2.569616	0.0199
CPGR(-2)	-0.054624	0.015520	-3.519611	0.0026
QP	-0.250017	0.041376	-6.042564	0.0000
C	0.143571	0.062469	2.298281	0.0345
R-squared	0.965627	Mean dependent var		0.061827
Adjusted R-squared	0.947430	S.D. dependent var		0.035241
S.E. of regression	0.008080	Akaike info criterion		6.520709
Sum squared resid	0.001110	Schwarz criterion		6.040769
Log likelihood	98.02957	Hannan-Quinn criter.		6.377998
F-statistic	53.06450	Durbin-Watson stat		1.520516
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розраховано автором

Зі змісту табл. 3.5 видно, що коефіцієнт детермінації становить 96,56 %, тобто незалежні змінні в оціненому рівнянні пояснюють більше 96 % відхилень залежної змінної. Скорегований коефіцієнт детермінації дорівнює 94,74 %, тобто незалежні змінні в оціненому рівнянні пояснюють майже 95 % відхилень залежної змінної з урахуванням кількості незалежних змінних. Критерій Фішера (F-statistic) є значно меншим за критичне значення, тобто оцінене регресійне рівняння є значимим з рівнем достовірності, близьким до 100 %.

Всі незалежні змінні є статистично значимими щонайменше на рівні 90 %, відтак подальші виключення регресорів суттєво не поліпшать модель, але

можуть призвести до зниження її адекватності. Отримане рівняння багатофакторної регресії, що пояснює залежність чистої процентної маржі банку від вибраних індикаторів його кредитної діяльності, можна представити таким чином:

$$\text{NIM} = 0,2364 \times \text{ERBA}^{***} + 0,4434 \times \text{ERCA}^{***} + 0,0457 \times \text{BPGR}^{***} + 0,0419 \times \text{BPGR}(-2)^{***} + 0,0257 \times \text{BPGR}(-3)^{**} + 0,0272 \times \text{CPGR}^* - 0,0538 \times \text{CPGR}(-1)^{**} - 0,0546 \times \text{CPGR}(-2)^{***} - 0,2500 \times \text{QP}^{***} + 0,1436^{**},$$

де * – статистична значимість на рівні 90 %, ** – статистична значимість на рівні 95 %, *** – статистична значимість на рівні 99 %.

Отримані результати свідчать, що підвищення середньозваженої ставки за кредитами юридичним особам на 1 % призведе до підвищення чистої процентної маржі на 0,24 %. В той же час підвищення середньозваженої ставки за кредитами фізичним особам спричинить зростання чистої процентної маржі на 0,44 %. Таким чином, бізнес-модель банку в частині кредитування має виражену роздрібну спрямованість, а процентні результати його активних операцій є вдвічі більш чутливими до кредитування населення, ніж щодо кредитування бізнесу.

Динаміка кредитного портфелю має протилежні тенденції щодо впливу: так, приріст позичок юридичним особам на 1 % призводить до зростання чистої процентної маржі на 0,05 % негайно, на 0,04 % через півроку та на 0,03 % через 9 місяців. Своєю чергою, нарощення кредитного портфелю фізичним особам на 1 % викличе зростання чистої процентної маржі лише миттєво (на 0,03 %), а в подальшому – вплине на цей показник негативно (скорочення на 0,05 % за квартал та на чергові 0,05 % за півроку).

Вплив якості кредитного портфелю, визначеної через частку резервів під активні операції, має цілком логічний обернений вплив: доформування резервів на 1 % призведе до скорочення чистої процентної маржі на 0,25 %. Це можна

пояснити незаперечним впливом «тягаря» непрацюючих активів на загальну ефективність кредитної діяльності.

Значення константи (перетину) дозволяє встановити нейтральний рівень чистої процентної маржі АТ КБ «ПриватБанк» – тобто, значення цього показника за виключенням впливу всіх обраних незалежних змінних, що формуватиметься лише за рахунок неврахованих зовнішніх чинників. Відтак, у нейтральному середовищі кожна гривня процентних активів принесе банкові 14 копійок чистого процентного доходу. Це вдвічі вище за середнє та медіанне історичне значення чистої процентної маржі (див. табл. 3.2), відтак побудоване рівняння здатне пояснити близько половини впливу, під яким формується ключовий індикатор ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк».

Висновки до третього розділу

У третьому розділі запропоновані шляхи удосконалення банківського кредитування.

Досліджено світовий досвід управління непрацюючими кредитами банків та його використання на вітчизняному ринку банківських послуг. Світовий досвід довів, що для його імплементації для України необхідні наступні заходи: подальше запровадження макропруденційного інструментарію Європейського союзу щодо врегулювання NPLs, оскільки ефект від його імплементації після фінансової кризи 2013–2014 рр. забезпечив адекватне реагування банківської системи Європи на нові виклики під час пандемії COVID-19; необхідним є наближення та адаптація вітчизняного законодавства до правових норм Європейського Союзу, що дозволить нівелювати значну кількість неточностей, прогалин, та тим самим зробить механізм судово-претензійного стягнення простроченої заборгованості більш ефективним; потребує розвитку ринок

непрацюючих активів, що дасть змогу більш ефективно реалізувати такий спосіб врегулювання NPLs як продаж третім особам. При цьому, є необхідність у посиленні захисту прав інвесторів в Україні та виробленні механізмів недопущення повторного переходу активів у власність колишніх боржників; зважаючи на відмінності у банківському законодавстві, не всі елементи зарубіжного досвіду можна адаптувати для України: зокрема, конвертація боргу в капітал суперечить принципу відокремлення банківського та інвестиційного бізнесу; перспективним є використання механізму сек'юритизації у врегулюванні високого рівня NPLs в сучасних реаліях України.

Запропоновано факторну модель оцінювання внутрішніх чинників на банківське кредитування. За проведеними розрахунками встановлено, що нейтральний рівень чистої процентної маржі АТ КБ «ПриватБанк» – тобто, значення цього показника за виключенням впливу всіх обраних незалежних змінних, що формуватиметься лише за рахунок неврахованих зовнішніх чинників. Відтак, у нейтральному середовищі кожна гривня процентних активів принесе банкові 14 копійок чистого процентного доходу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра виконано поставлене головне завдання – удосконалення системи банківського кредитування в умовах невизначеності на фінансовому ринку.

За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра зроблені наступні висновки.

1. Обґрунтовано, що фінансовий ринок України на сьогодні знаходиться під дією геополітичних, глобальних, міжурядових та соціально-економічних впливів, що зумовлює невизначеність на ньому. Тому, можна констатувати той факт, що з вповільненням темпів економічного зростання в державі, спостерігається накопичення ймовірності виникнення системного ризику, який в першу чергу впливає на нарощування обсягів банківського кредитування.

2. Доведено, що за доцільне є врахування фактору невизначеності. Виокремлено передумови виникнення невизначеності при прийнятті рішення щодо кредитування, а саме: внутрішньобанківська невизначеність та невизначеність зовнішнього середовища.

3. Розглянуто класифікацію видів банківського кредитування. Визначено сутнісну характеристику банківського кредитування, а саме: поняття, суб'єкти, об'єкти, принципи та функції.

4. Класифіковано види кредитних ризиків, а саме: залежно від сфери виникнення, залежно від характеру охоплення, залежно від впливу на кредитний продукт, залежно від групи позичальників та в залежності від можливості прогнозування.

5. Доведено, що в умовах воєнного стану, одним із першочергових методів управління ним є лімітування, яке передбачає встановлення системи оптимальних параметрів кредитного портфелю конкретного банку, завдяки чому

він уникає та мінімізує втрати у результаті не виваженої їх концентрації, а також диверсифікувати кредитний портфель та забезпечити подальші прибутки.

6. Визначено чинники, які внесли власне корективи у розвиток банківського бізнесу, а саме: не урівноваження за строками між активами і пасивами банків, недостатній рівень концентрації банківського капіталу, зростання рівня банківських ризиків, погіршення макро- та мікроекономічних умов ведення бізнесу, зростання проблемної заборгованості, зниження якості кредитних портфелів банків та їхня збиткова діяльність.

7. Встановлено, що частка кредитів банків серед джерел фінансування капітальних інвестицій сягнула історичного мінімуму у 5 %. Попри незначне зростання кредитного портфеля за останні 2 роки, такі чинники як девальвація національної валюти та темпи інфляції, виступають загрозою для виникнення ситуації дефіциту кредитних ресурсів. При наявності незначного нарощування кредитного портфеля у національній валюті нефінансовим корпораціям та домогосподарствам, у 2023 році спостерігається зниження валових гривневих кредитів.

8. Досліджено показник індикатор «фінансової глибини». Індикатор фінансової глибини економіки України має тенденцію до зниження. У порівнянні з 2017 р., у 2023 р. він знизився майже вдвічі.

9. Проаналізовано структуру банківського кредитування за секторами економіки. Практично за усіма секторами економіки відбулося зменшення обсягів кредитування, а саме: за кредитами іншим фінансовим корпораціям на 1,98 %, за кредитами сектору загального державного управління на 28,63 %, за кредитами нефінансовим корпораціям на 3,69 % у 2023 р. в порівнянні з 2022 р. За сектором домогосподарств відбулося збільшення обсягів кредитування на 9,30 %.

Найбільшу питому вагу у структурі кредитного портфелю за видами економічної діяльності займає оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 39,24 %. На другому місці переробна

промисловість – 16,29 %. Зазначена структура не сприяє створенню надійної довгострокової бази для стійкого економічного зростання.

10. Проаналізовано динаміку та структуру АТ КБ «Приватбанк». Загальна сума активів банку зросла у 2023 році на 135388861 тис грн. у порівнянні з попереднім 2022 р. Якщо говорити за кредитні вкладення, то їх частка у 2023 році склала 13,96 %, що декілька більше ніж у 2022 році, але менше за рівень 2021 року, у якому вони склали 17,24 %.

За останній період спостерігається збільшення портфеля цінних паперів. Так, у 2023 році він склав 44,56 %. Зазначене пов'язано з тим, що банк по-перше є державним і в ньому розміщуються облігації внутрішньої позики; по-друге, під час військового стану здійснюється вкладення у військові облігації. ОВДП вважаються безрейковими так як гарантуються державою. Кредитні вкладення є більш ризиковими попри зміну процентної політики НБУ, падінням рівня платоспроможності позичальників та зменшення попиту на кредити. Вкладення в інвестиції взагалі мають незначну частку.

11. Аналіз зобов'язань банку АТ КБ «Приватбанк» засвідчив, що лєвова частка припадає на кошти клієнтів, яка у 2023 році склала 91,35 %. Тобто можна стверджувати, що АТ КБ «Приватбанк» проводить ефективну депозитну політику щодо залучення ресурсів саме від клієнтської бази.

12. У другому розділі проведено оцінювання ефективності кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк». За результатами оцінки встановлено, що кредитна політика АТ КБ «Приватбанк» є виваженою та ефективною. Відповідає сучасним викликам воєнного стану та потребам споживачів.

13. Досліджено світовий досвід управління непрацюючими кредитами банків та його використання на вітчизняному ринку банківських послуг. Світовий досвід довів, що для його імплементації для України необхідні наступні заходи: подальше запровадження макропруденційного інструментарію Європейського союзу щодо врегулювання NPLs, оскільки ефект від його імплементації після фінансової кризи 2013–2014 рр. забезпечив адекватне

реагування банківської системи Європи на нові виклики під час пандемії COVID-19; необхідним є наближення та адаптація вітчизняного законодавства до правових норм Європейського Союзу, що дозволить нівелювати значну кількість неточностей, прогалин, та тим самим зробить механізм судово-претензійного стягнення простроченої заборгованості більш ефективним; потребує розвитку ринок непрацюючих активів, що дасть змогу більш ефективно реалізувати такий спосіб врегулювання NPLs як продаж третім особам. При цьому, є необхідність у посиленні захисту прав інвесторів в Україні та виробленні механізмів недопущення повторного переходу активів у власність колишніх боржників; зважаючи на відмінності у банківському законодавстві, не всі елементи зарубіжного досвіду можна адаптувати для України: зокрема, конвертація боргу в капітал суперечить принципу відокремлення банківського та інвестиційного бізнесу; перспективним є використання механізму сек'юритизації у врегулюванні високого рівня NPLs в сучасних реаліях України.

14. Запропоновано факторну модель оцінювання внутрішніх чинників на банківське кредитування. За проведеними розрахунками встановлено, що нейтральний рівень чистої процентної маржі АТ КБ «ПриватБанк» – тобто, значення цього показника за виключенням впливу всіх обраних незалежних змінних, що формуватиметься лише за рахунок неврахованих зовнішніх чинників. Відтак, у нейтральному середовищі кожна гривня процентних активів принесе банкові 14 копійок чистого процентного доходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багорка М. О. Swot–аналіз як основа формування маркетингових стратегій підприємств. Агросвіт. 2010. № 6. С. 17–23.
2. Економіка невизначеності: зміст, оцінювання, регулювання: колективна монографія. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2021. 287 с.
3. Baum C. F., Caglayan M., & Xu B. The Impact of Uncertainty on Financial Institutions. Boston College Working Papers in Economics. 2017. № 939. URL: <http://fmwww.bc.edu/EC-P/wp939.pdf>.
4. Valencia F. Aggregate Uncertainty and the Supply of Credit. IMF Working Papers. 2013. № 241. 26 p.
5. Cornett M., McNutt J., Tehranian H., Strahan P. Liquidity Risk Management and Credit Supply in the Financial Crisis. Journal of Financial Economics. 2011. № 101 (2). P. 297-312.
6. Buch C. M., Buchholz M., Tonzer L. Uncertainty and International Banking. Annual Conference 2015 (Muenster): Economic Development – Theory and Policy 113072, Verein für Socialpolitik. URL: <https://www.dnb.nl/en/binaries/>.
7. Bordo M. D., Duca J. V., Koch C. Economic Policy Uncertainty and the Credit Channel: Aggregate and Bank Level U.S. Evidence Over Several Decades. FRB of Dallas Working Paper. 2016. № 1605. 41 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=2810447>.
8. Quagliariello M. Macroeconomic uncertainty and banks' lending decisions: the case of Italy. Applied Economics. 2009. Vol. 41. Is. 3. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/00036840601007286>.
9. Leblebici H., Salancik G. R. Effects of Environmental Uncertainty on Information and Decision Processes in Banks. Administrative Science Quarterly. 1981. Vol. 26. № 4. URL: <http://www.jstor.org/stable/2392341>.

10. Carbonara G., Caiazza R. How to turn crisis into opportunity: perception and reaction to high level of uncertainty in banking industry. Foresight. 2010. Vol. 12. Issue 4. P. 37-46. URL: <https://doi.org/10.1108/14636681011062988>
11. Barbara Pianese How to keep the non-bank financial sector stable. . URL: https://www.thebanker.com/Stable-NBFI-sector-cannot-be-achieved-using-bank-rules-says-EU-official-1716461859?xnpe_tifc=bdbJ4uPsxIzpxFVDh.Y749psafeWaeiWhFWgajhLakUcRdSA4.zdOYBJRjHcauUlrkblb.1XhIxJ4kxp4fhsOfnT&utm_source=exponea&utm_campaign=BKR%20-%20Regulations%20-%20Newsletter%20-%2028.05.24&utm_medium=email.
12. Крухмаль О. В. Окремі питання фінансового планування у банках в умовах фінансової кризи та її наслідків. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». 2011. Випуск 3. С. 114-117.
13. Вовк В., Дмитрик Ю. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід. Вісник Національного банку України. 2013. № 3 (205). С.20-25.
14. Немцов В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент. навч. посіб. К.: УВПК Ексоб, 2021. 560 с.
15. Осовська Г.В., Фіщук О.Л., Жалінська І.В. Стратегічний менеджмент: теорія та практика. К.: Кондор, 2013. 196 с.
16. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі: монографія / [Примостка Л. О., Примостка О. О., Карчева І. Я.]; за наук. ред. Л.О. Примостка. К. : КНЕУ, 2017. 384 с.
17. Мартиненко М.М., Ігнатська І.А. Стратегічний менеджмент. К.: Каравела, 2016. 320 с.
18. Копилук О. І., Музичка О. М. Банківські операції: навч. посіб. [3-те вид., випр. і доп.]. К.: Центр учбової літератури, 2019. 536 с.
19. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Українська енциклопедія, 2001. Т. 3. С. 387.

20. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія та практика: Навч.посібник. К., 2002. 215 с.
21. Бессараб Т. В. Проблемні питання поняття «банківський кредит». Наукові записки. 2003. Т.22. Ч.22. С.217-222.
22. Банківська енциклопедія / За ред. проф. А. М. Мороза.- К.:Фірма «Ельтон», 1993.
23. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. 6-те вид., перероб і доп. Київ : Т-во «Знання», 2008. 318 с.
24. Івасів Б. С. Гроші та кредит : підручник. Київ : Кондор, 2008. 528 с.
25. Банківська справа : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2001. 314 с.
26. Дзюблюк О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації банками ресурсної політики : монографія. Тернопіль : Вектор, 2012. 208 с.
27. Чупіс А. В. Комплексний аналіз кредитоспроможності позичальника. Фінанси і кредит. 2005. № 4. С. 21–30.
28. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
29. Дзюблюк О.В. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 3. С. 8–25. DOI:<https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.008>.
30. Лобова О. М., Москалюк М. Ю. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 50. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2347/2268>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4>.
31. Про Національний банк України: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

32. Про іпотеку: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 5 червня 2003 року № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
33. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>.
34. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною радою України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
35. Господарський кодекс України, прийнятий Верховною радою України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
36. Про фінансовий лізинг: Закон України, прийнятий Верховною радою України від 4 лютого 2021 року № 1201-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.
37. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Положення, прийняте Правлінням Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.
38. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / За ред. В.В. Вітлінського. К. : Знання, КОО, 2000. 29 с.
39. Бандурка А.М, Глущенко В.В. Деньги и кредит : учеб. пособ. Харьков : Ун—т внутр. дел, 2004. 240 с.
40. Петрук О.М. Банківська справа : навч. посіб. К. : Кондор, 2004. 282 с.
41. Демчик І. Управління кредитним ризиком. Банківський менеджмент. 2018. № 8. 5 с.
42. Просович О.П., Процак К.В. Управління ризиками банку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 68

43. Криклій О.А., Маслак Н.Г. Управління кредитним ризиком банку : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2008. 7 с.
44. Мельник К.М. Аспекти формування стратегії регулювання та мінімізації кредитного ризику вітчизняних банків Стратегія сталого фінансово-економічного розвитку України: колективна монографія / за ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С.117-140.
45. Мельник К.М. Аспекти формування стратегії регулювання та мінімізації кредитного ризику вітчизняних банків Стратегія сталого фінансово-економічного розвитку України: колективна монографія / за ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С.117-140.
46. Прийдун Л. Теоретичні аспекти визначення сутності кредитного ризику банку. Еко-номічні науки : збірник наукових праць. 2012. Вип. 8. С. 233–244.
47. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. Світ фінансів. 2010. № 1. С. 7–16.
48. Федина, В. В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. № (39). С. 223-228. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-27>.
49. Політика управління ризиками в АТ «ПУМБ». URL: https://about.pumb.ua/growth/risk_managemen.
50. Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Положення, прийняте Правлінням Національного банку України від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
51. Хома І.Б., Лук'янський О. Б. Теоретико-методологічні аспекти вдосконалення управління кредитним ризиком в банку. Сталий розвиток економіки. 2024. №2 (49). С.295-301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-47>

52. Ситник Н. та ін. Банківська система. Львів, 2020. 580 с.
53. Про порядок регулювання діяльності банків України: Інструкція, прийнята Правлінням Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
54. Грошово-кредитна статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#2fs>.
55. Огляд банківського сектору. Травень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05.pdf?v=7.
56. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
57. Мінфін. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
58. Статистика фінансових ринків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
59. Річний звіт АТ КБ «Приватбанк» за 2023 рік. URL: https://static.privatbank.ua/files/Konsolidovanyy+richnyy+zvit+za+2023.pdf?_gl=1*1c3w0q2*_ga*Mzg2MDIyOTY5LjE3MDk2OTY4NDU.*_ga_C7N2L9YCQ9*MTcxNzU2NDc1NC4zLjEuMTcxNzU2NDc4MC4zNC4wLjA..
60. Нормативи капіталу та їх складові. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#2>.
61. Офіційний сайт Приватбанку. URL: <https://privatbank.ua/business>.
62. Заруцька О.П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід. Суми : УАБС НБУ, 2013. 379 с.
63. Кузніченко Я.М. Пруденційне регулювання достатності капіталу банку. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Суми : Сумський державний університет, 2021. 205 с.

64. Vienna Initiative: NPL monitor for the CESEE region, 2023. URL: <https://npl.vienna-initiative.com/assets/Uploads/2023/NPL-Monitor-H2-2023-fv.pdf>.
65. Kang D. Resolution of Non-Performing Assets: Experiences of Korea (English). Washington, D.C.: World Bank Group, 2018. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/465341585199455656/Resolution-of-NonPerforming-Assets-Experiences-of-Korea>.
66. Martin R. NPL Trading Platforms: Experience from Europe. RCI-POD Webinar: Strengthening Asia's NPL Markets through Transaction Platforms (April 7, 2021). URL: https://aric.adb.org/pdf/rcipod/episode_19/NPL%20Trading%20Platforms_Experience%20from%20Europe.pdf.
67. Nonperforming Loans in Asia and Europe – Causes, Impacts, and Resolution Strategies / Edited by John Fell, Maciej Grodzicki, Junkyu Lee, Reiner Martin, Cyn-Young Park, and Peter Rosenkranz. Asian Development Bank, 2021. 230 p. URL: <https://aric.adb.org/pubs/nplresolutionstrategies/npls-in-asia-and-europe-causes-impacts-resolution-strategies.pdf>.
68. Statistics. URL: <https://www.statista.com/>.
69. The Global Economy. URL: <https://www.theglobaleconomy.com/>.
70. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/>.
71. Про діяльність Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності : Рішення Ради Національного банку України від 26.09.2018 р. № 45-рд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/vr045500-18>.
72. Андрущак Є.М., Перепьолкіна О. О., Герасименко А.В. Управління непрацюючими кредитами: світовий досвід. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-25>.
73. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації:

Постанова КМУ від 03 березня 2022 р. № 187. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-%D0%BF#Text>.